

Virággal az előítélet és a gyűlölet ellen!

Csatlakozz te is!

Októbertől kilencven ezer európai diák virágok ültetésével emlékezik a holokausztban meggyilkolt másfél millió társára, hogy az emléknap környékén nyiladozó sárga krókuszvirágok – a zsidók ruháján kötelezően viselt Dávid-csillaghoz hasonlóan – Európá-szerte az

sok és önmaguk iránt is. Ezt segíti az együttműködésen alapuló demokratikus projektépitkezés, valamint a megismerés–megértés–elfogadás–együttérés négyesére és a kölcsönös tiszteletrre építő projektkommunikáció.

Az iskolákkal közösen szeretnénk hozzájárulni ahhoz, hogy a fiatalok

Az önkéntes részvételre épülő projekt célkitűzéseit és a megvalósítás módját, eszközeit – diákjaival egyeztetve – a pedagógus maga határozza meg. A virágültetés és a projekttel önálló projektben történő megvalósítása, valamint az ezek eredményeképp elkészített, bármilyen műfajú alkotásnak (projekttermék) a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapján való bemutatása a feladat, és az, hogy a résztvevők tevékenységük minden fázisát és eredményét a The Crocus Club (a HETI által kezelt nemzetközi Facebook-csoport) oldalán, valamint saját intézményük honlapján dokumentálják. Az online kommunikáció a projekt nyilvánosságát és az európai Krókusz Csoportok egymás közötti ismerkedését, tapasztalatcseréjét szolgálja.

A befektetett munka összességében nem jelent jelentős többletterhet a pedagógus számára, hiszen a téma interdiszciplináris megközelíthetőségére tekintettel, a projektaktivitások túlnyomó többsége szakórak keretébe illeszthető, és hosszabb távon beépülhet a tantervbe, az eredmények éveken át, támogatással felhasználhatók.

A magyar Krókusz Projekt a Holocaust Education Trust Ireland (Írországi Holokauszt Oktatási Alapítvány) 2005-ös európai kezdeményezésének része, hazai sajátosságokra adaptált változat, melyet a tavalyi kísérlet tapasztalataira építve, az ELTE PPK Neveléstudományi Intézet közreműködésével újragondoltunk és továbbfejlesztettünk, a tanári kézikönyvet a mikro-történetírás módszerének használatához szükséges módszertani ajánlással, foglalkozási tervekkel és bibliográfiával egészítettük ki. Az ingyenes szakmai támogatás (szakanyagok, mentorálás, egyéni és projekt-konzultáció, online felület, kérésre kiegészítő programok, bemutató foglalkozások biztosítása), továbbá az ugyancsak ingyenes technikai feltételek (a virágültetéshez szükséges tárgyi eszközök, központi rendezvények, utazás stb.) biztosítása a projekt egészére kiterjed.

A csatlakozás módja:

Bármely magyar oktatási intézmény számára nyitott a lehetőség. A diákok részvételének feltétele a beöltött 12. életév!

Projektkapcsolat:

krokusz.projekt@szembenezes.hu
 +36-30-670-2091

Civil Rádió

előítélet és a kirekesztés ostobaságára, aljasságára emlékeztessenek.

A Krókusz Projekt segít a fiataloknak az előítélettől a gyilkosságokig vezető út törvényszerűségének felismerésében, és annak fölfedezésében, hogy ami társaik halálát okozta, az ő életükben is jelen van, s hogy maguk is tehetnek ellene, meg tudják állítani a folyamatot.

A Szembenézés Alapítvány szervezésében második alkalommal magyar diákok és tanáraik is csatlakozhatnak az Írországból indult kezdeményezéshez.

Európai oktatási programban való részvételre hívjuk azokat a pedagógusokat, akik szívesen csatlakoznának 11 ország több mint kilencven ezer diákjához és tanáraihoz, egy több éve sikeresen működő, korszerű és hatékony történelmi ismeret- és személyiségfejlesztő emlékeztetőprogramhoz!

Az Európai Unió finanszírozásával induló kezdeményezésünkhöz csatlakozó oktatási intézmények 12–24 éves diákjai virágültetéssel emlékeznek a holokausztban meggyilkolt 1,5 millió társukra, és ehhez kapcsolódó önálló projekttel készülnek a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapjára, a megszerzett tapasztalatokat és eredményeiket pedig megosztják a világhálón a többi európai résztvevővel.

Az emléknaphoz illeszkedő kezdeményezés az élménypedagógia eszközeit alkalmazza, játékos, interaktív megoldásaival alkalmas 12 éven felüli diákok bevonására, és önálló cselekvésre inspirálja őket. Növelli történelmi tudásukat és érzékenységüket, nyitottságukat, alkalmazkodóbbá, elfogadóbbá teszi őket má-

megértésük, mi okozta társaik halálát. Nem főként az ezzel kapcsolatos történelmi tényeket, inkább a folyamat „szabályszerűségét”, a népirások szokásos mechanizmusát: az előítélettől a kirekesztésen és üldözésen át a gyilkosságokig vezető út összefüggéseit. Szeretnénk, ha együttműködésünk hozzájárulna ahhoz, hogy a résztvevők felfedezzék és értelmezni tudják a történelem (könyvek tényanyaga) és a saját életük közötti kapcsolatot, és ha ez a felismerés aktív cselekvésre készítetné őket, befolyásolni is képesek lennének a folyamatokat.

Projektünk neve az elültetett virágé, amely tavasszal nyiladozó sárga szirmaival a háborúban a zsidók ruháján kötelezően viselt sárga Dávid-csillagra (a kirekesztés szimbólumára), de egyben az életre is utal. A virágszimbólika kettős értelmű: a kirekesztés és az életesség. Számunkra az életen van a hangsúly.

A holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapjára kifutó, de összességében májusig tartó munkának öt kötelező eleme van: a virágültetés, a projektterv, a projektmunka, a projekttermék, a konzultáció, az értékelés.

Emlékmű Lidicében

Színpadai szembenézés a rohonci tömeggyilkossággal

A budapesti Kazinczy utcai Tesla Teátrum sokat tesz érte, hogy megszólaljon a társadalmi lelkiismeret az 1945-ben Burgenlandban lemészárolt zsidó munkaszolgálatosok halála miatt.

A 2017/18-as évadban a Tesla Teátrum műsorra tűzi *Elfriede Jelinek*: Rohonc, avagy az öldöklő angyal című darabját, amely az 1945-ben nácik által lemészárolt zsidó munkaszolgálatosok mártírhalála kapcsán a kollektív elhallgatás, valamint a nemzeti lelkiismeret és a hiányzó társadalmi szembenézés kérdéseit állítja a középpontba – tudtuk meg azon a sajtótájékoztatón, amelyet a színház indulása alkalmából rendeztek a budapesti Kazinczy utcai Tesla kulturális központban.

A tájékoztatón Vas-Zoltán Iván rendező, a Tesla Teátrum művészeti vezetője ismertette a programkínálatot. Mint elhangzott: habár a színháznak hivatalosan most kezdődik az első évada, a társulat – amelynek bázisát a Rátkai Márton Színházi Műhely alkotja – már mintegy két éve dolgozik. Bemutatták Esterházy Péter: Mercedes Benz című darabját felolvasószínház keretében, továbbá színre vitték Háy Gyula: *Appassionata* című művét, és az említett Nobel-díjas osztrák író, Elfriede Jelinek: Rohonc, avagy az öldöklő angyal című alkotását, amelynek ez volt a magyarországi ősbemutatója. Jelinek darabjának fordítója Halasi Zoltán József Attila-díjas költő, író, műfordító, rendezője pedig Vas-Zoltán Iván. Ezzel kapcsolatban Vas-Zoltán Iván megjegyezte: előadásukat megtekintette Elfriede Jelinek ügynöke, aki gratulált a

társulatnak, mert a Tesla Teátrum produkcióját méltónak érezte a műhöz. A művészeti vezető hozzátette: ennek azért van jelentősége, mert készült olyan előadás is, amelyet Jelinek képviselője letiltott, mondván, nem híven adja vissza a darab mondandóját.

A Nobel-díjas szerző műve annak a gyilkosságsorozatnak a kapcsán íródott, amely Batthyány Margit grófnő rohonci (Rechnitz, Burgenland) főúri birtokán zajlott le 1945 márciusában. A történeteket *David Litchfield* angol újságíró tárta föl, akinek az írásából annyi tudható: a grófnő magas rangú náci vezetőket látott vendégül rohonci kastélyában egy többnapos mulatságra, ahol a helyi Gestapo-főnök, Franz Podezin kezdeményezésére a meghívottak egy része pusztá szórakozásból lelőtt csaknem kétszáz magyar zsidó munkaszolgálatost. Jelinek az a kérdés foglalkoztatta a darab megírása során, hogy az embertelen rohonci mészárlás miért nem került be sem az osztrák, sem a magyar közbeszédbe, s hogy a tömeggyilkosságnak miért nem volt következménye. A kutatások szerint ugyanis a bűnösök megúszták felelősségre vonás nélkül, az áldozatok holttestét nem sikerült föllelni, a lehetséges tanúkat pedig nem sikerült szóra bírni. Jelinek műve azt mutatja be, hogy az elhallgatás, az elfojtás, a ki nem beszélt bűntudat milyen deformációt okoz egyéni és társadalmi szinten.

A darabot a Tesla Teátrum előadásában december 1-én, este 7 órától láthatja a közönség. Addig is a Kazinczy utcai színházban október 6-án mutatják be a már említett Háy-darabot, október 28-án kerül először színre Csehov: *Medve* című egyfelvonásos tréfája, míg I. W. Scott: *Valamit valamiért* című pszichokrimijének premierje november 10-én lesz.

K. Zs.

Kaczynski: Izrael egy modern kori csoda

Izrael méltatta a kormányzó lengyel Jog és Igazságosság párt elnöke, az ország legbefolyásosabb politikusa.

A jobboldali politikus egy holokausztal foglalkozó szervezet rendezvényén tartott beszédet. A közjogi funkciót nem viselő, de gyakorlatilag Lengyelországot irányító politikus „nagyserű országának” nevezte Izraelt, meg-

alapítását pedig egy „modern kori csodának”. *Kaczynski* elítélte az antiszemitizmust és az Izrael ellen szerveződő bojkottokat. Szerinte az európai baloldal és más politikai erők „antiszemita magatartást tanúsítanak Izraellel szemben”, amit ő elítél.

A The Depths Holocaust nevű szervezet, amelynek a rendezvényén megjelent, pártjának erős támogatója. Ott volt *Yeihel Bar* is, az izraeli törvényhozás alelnöke, akinek beszédére szintén reflektált a lengyel politikus, mondván: „Izrael a maga módján kis ország, valójában hatalmas, és úgy kell rá tekinteni, mint egy nagyserű terv megvalósulására”. Az eseményen díjat is átadtak egy zsidókat segítő lengyel férfi Nagy-Britanniában élő leszármazottainak.

(wiadomosci dziennik)

DEUTSCH GÁBOR

Magén Istvánról

„A héber betűk lobognak, mint a gyertya lángja”

Látogatásban voltunk a kitűnő festőművésznél, aki képeit a Frankel Leó úti zsinagóga kultúrtermében, a Micve Klubban készült bemutatni. Kötődése a zsidósághoz elkísérte egy életen át. A híres, már-már fogalomvá vált Zoldán bácsinál tanult. A család törzshelye több generációra visszamenőleg a Rumbach utcai templomban volt. (Megjegyzem, apám is oda járt a Rumbach utca sarkán lévő Chevre Tilem nevű bész-hámedresbe.)

A budapesti Zsidó Múzeum 1973-ban, harmincvenyi hallgatás után, Magén István kiállításával nyitotta meg újra termeit a nagyközönség előtt. Azután az alkotó hét évet töltött Izraelben, ahol az Ávni Intézetben tanított művészeti anatómiát és perspektívát, és tanulta a nyelvet. Személyesen gyűjti a zsidó tárgy kiadványokat, könyveket, régi újságokat (ezekből egész komoly kollekciója van). Legbecsebb ereklyéje egy genizából származó tórárszlet, melyet Singer Ödön főrabbi, áldott legyen az emléke, ajándékozott neki. Mutatott egy kétszáz éves talmudkötetet, amely számos bejegyzéstől, aláírástól díszes. Az utolsó bejegyzés a belső borítón található, és így szól: „Herrn. Szüszman Herman, Thlog. bei Debreczin H. Nánás. 1883.” Minden tulajdonosa ott hagyta a keze nyomát. Az aláírások között István felfedezte hajdúdorogi édesapja családnevét: Róth.

Magén István több mint másfél évtizede foglalkozik ezzel, hogyan lehetne a számítógép segítségével feldolgozni a héber szövegeket, illetve hogyan lehetne festménnyé alakítani őket úgy, hogy a szövegek ne sérüljenek, olvashatók maradjanak. Forrásnak a t'nachot, a talmudot, a tórá, az imakönyveket tekint. A kiválasztott héber szöveget beviszi a számítógépbe, rajzprogramokkal megdolgozza, mindenféle effektekkel alakítja, „bűvöli”, mondhatnánk, hogy rekonstruálja, vizuálisan továbbgondolja a tudást, melyet a szövegírók munkáikban elrejtettek. A képek az elektrográfia interaktív nyelvén szólnak. Háromezer éves gondolatok találkoznak a legmodernebb technikával, és tulajdonképpen az idő késleltetésével is, mert a számítógép megfiatalít, az időn belüliség érzetét kelti. A judaisztikai irodalom a kompozíció, a színek és a formák eszközein keresztül jelenik meg. A számítógépes konfiguráció révén úgy érezzük, hogy ténylegesen benne vagyunk, benne élünk, ösvényein járkálunk, lépkedünk a betűkön, bukácsolunk rajtuk. Héber betűkből építi fel a Negev sivatag homokkő szikláit. A hetiszakasz szinte zenél, áttetsző, mint a Vörös-tenger vize. A Király utcai házfalak csupaszra vetkötetett téglaí héber szövegekké állnak össze.

Két műteremben dolgozik. Az egyikben hagyományos módon fest és rajzol, a másik a számítógépes terem, ahol olajfestékes tubusok, ecsetek, lenolaj illatú festőszer helyett a monitor világít és duruzsol a számítógép.

Művészetének fő témái: a világ teremtése, a bolygók, a csillagrendszer koordinátarendszerbe foglalt alakzatai, a Föld hegyeinek, völgyeinek, természeti tájainak héber betűformákba öntött mikrokozmoszai, a talmud lapjai, a próféciák meg az özönvíz felcsapó hullámai között felszóló írás. Az ÍRÁS. Írás a hegycsúcsokon, és Írás a folyóvölgyekben, törvények és parancsolatok, melyeknek megnyilatkozásai és próféciái a háttérbe szorítanak minden mást. Ide sorolhatók az alábbi képek: A bolygók teremtése, A hegyek teremtése, A Titkok Könyve, A világ kódja, A pusztulás színimája, Börésit, Hetiszakasz. A képcímek is

jelzik, hogy a művész hétről hétre a szidráta tanulmányozza, és mindig talál benne újdonságot.

– Kettőezerben kezdtem a Bethlen téri zsinagógába járni, amelyet abban az időben olyan sokan látogattak, hogy a kiddyre alig lehetett beférni. Nem volt hely! – meséli Magén. – Valódi kulturális műhelybe csöppentem, melynek Deutsch Róbert főrabbi úr, áldott legyen az emléke, volt a szíve és a motorja. Ezek a beszélgetéseken, melyeken száz-százötven ember is összegyűlt, valósággal izzott a levegő. Tanárok és művészek, vallásosabbak és kevésbé vallásosak, izraeli vendégek és alijázni készülő, műkedvelők és igazságkeresők szép számmal jártak le akkor. Minden héten másvalaki tartott előadást. Munkára készítő, inspiratív légkör volt...

Az egyik képnek a címe Könnyező betűk. Vajon miért könnyeznek a betűk? Mert bennük foglaltatnak múltunk szenvedései. A lobogó betűk felidéznek a művészen az áldozat tűzét, a sábbái gyertyákat, a chanukka táncoló lángocskáit, de az inkvizíció máglyáit és az auschwitz krematóriumokat is. Ezen a képen a sárga megannyi változata megtalálható. Megkérdeztem Magén Istvántól, hogy miért választotta ezt a színt.

– Amikor az őszi ünnepeken a zsinagógába mentem az édesapámmal – mondja –, minden sárga volt körülöttem a szikrázó napsütéstől. Ez az emlék ihlette a képet. A szenvedés és a boldogság közötti folytonos disz-

harmónia. A bizonyosság és a bizonytalanság ösztökél a megoldás keresésére.

Tüzes, mély színek, nagy, egységes színfelületek, a megkülönböztethetőség kategóriái, a részletek nagyvonalúsága és szenvedélyessége jellemzik Magén festését. Filozofikus festészet ez, mely valamilyen szubjektív elv szerint teremt meg önmagát. Általában az árnyalatok kavalkádja meghatározó alkotóelem a képeinek. A számítógéppel való festés módszere munkásságának fontos része. Magén István pontosan tudja, hogy a feldolgozott szövegek honnan származnak és miről szólnak. A képek megalkotásakor, a színek és a betűtípusok kiválasztásakor a művész saját érzéseire, emlékeire hagyatkozik. A héber betűket testvéreinek tekinti, a történelem nyomait keresi bennük. Képeit hittel készíti, amelyet a Bibliából tanult. Úgy érzi, hogy kezét ismeretlen erők vezetik, tehát festenie kell.

Feledy Balázs művészettörténész írja róla: „Magén István egész képzőművészeti életútját jellemzi egy erős önvizsgáló attitűd, amely a világ dolgaiban való sokirányú elmélyültségből, tájékozottságból, érzékenységéből ered.”

Minden kiállítás próbatétel. Figyelni kell arra a lírai mimézisre, amivel a művész képet alkot. Magén István a Kortárs online 2016. augusztus 25-i számában megjelent A dolgok valódi jelentése című versében így vall önmagáról: „és képmásod is vagyok / nyelvem minden betűje szerint”.

Mint már említettem a cikk elején, a képeket A Biblia betűi címmel a közönség nemsokára megtekintheti a Micve Klubban (Budapest II., Frankel Leó út 49. I. em. 11-es kapucsgöngy). A tárlat, melyet Babits Antal kultúrátörténész nyit meg november 5-én, november 30-ig lesz látogatható a nyitvatartási időben, illetve megállapodás szerint. Érdeklődni lehet a zsinagóga telefonszámán: 06-1-326-1445 vagy Arató Juditnál: 06-30-414-1640, délutánonként 14 órától 18 óráig.

Remélem, hogy minél többen nézik meg ezt látványos kiállítást, amelynek képein, ahogyan Magén István mondja, „a héber betűk lobognak, mint a gyertya lángja”.

Szilárd Klára festőre emlékezünk

Magyarországon született, 1945-ben Svájcba emigrált, majd Izraelbe költözött, végül 1993-ban visszatért Budapestre. Festményei mellett üveglakokat és szobrokat is készített, számos elismerésben részesült, többek között megkapta a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét. Szilárd Klárára emlékezünk, aki 97. életében, álmában hunyt el.

Szilárd Klára életének első fele korántsem volt egyszerű. Bár jómódú zsidó családban látta meg a napvilágot és egész korán festői öntudatra ébredt, édesapja révén szigorú nevelésben részesült. Végül azonban sikerült kiharcolnia magának a függetlenséget, és olyan mesterek szabadiskoláiban tanulta ki a festészetet, mint Jaschik Álmos, Gallé Tibor, Istókovits Kálmán, Koffán Károly és Bernáth Aurél. Kezdeti időszakában éppen ezért festményein Bernáth Aurél, rajzain pedig Gallé Tibor hatásai dominálnak.

Itthoni életének a holokauszt vetett véget: 1945-ben Svájcba emigrált, ahol kezdetben dobozok, színházi kulisszák festéséből igyekezett megélni. Két évig a genfi Szépművészeti Főiskolán tanult, majd megbízásokat is kapott, végül illusztrátor lett, és a svájci kulturális élet megbecsült tag-

Fotó: Csákvári Zsigmond

jává vált. Miután férjhez ment, 1951-ben Izraelbe költöztek: élt Tel-Avivban, Ramat Ganban, és huszonhat évig Jaffán – ez utóbbi helyen otthonuk a művészvilág egyik központjává vált. Ravennai tanulmányútja során, 1955-ben freskó- és üvegfestészetet tanult az Accademia di Belle Arti. Ennek köszönhetően több vallásos témájú üveglak elkészítésére kapott megbízást: Izrael tizennégy zsinagógájának tervezett ölmózzott színes üveglakokat. Mindemellett még festett is: ekkoriban akvarellek, rajzok és olajfestmények

Ne hagyjuk a múlt eseményeit kihullani az idő rostáján

Mert fogy a jövő! Gyorsuló világlágunkban kevés a lehetőség arra, hogy emlékezzünk, milyen békésen élt Erdőbénye lakossága a zsidó családokkal.

Egyre kevesebb a hiteles tanú. Ezért felkerestem Erdőbénye legidősebb lakóját: a 99 éves Lavotta Béla gazdálkodott és a Kossuth Szőlőtermelő Szövetkezet irányítója volt. Szellemi frissessége, választékos stílusa, emlékezőképessége garancia, hogy megbízható forrásra találtam. Béla bácsi szülei jómódú gazdálkodók voltak. Családjuk története 1286-ig vezethető vissza. A bényei zsinagógához közeli házban laktak. Péntek esténként hallgatták osztálytársaik és a szülők imádkozását. Jelenleg, felesége 1991-es halála óta, egyedül él Hunyadi utcai házában. Naponta végez fizikai munkát: fűvet nyír, virágait öntözi.

Beszélgetésünk elején három utca zsidó lakói, a Rákóczi (6), a Kossuth (17) és a Hunyadi (114) közül 34 családot sorolt fel, akiket jól ismert. Zömmel gyerekkori élményeit, iskolai emlékeit elevenítette fel: azokat a zsidó vallású osztálytársakat, akikkel együtt járt a református intézménybe. Később mezőgazdasági tanulmányait Sátoraljújhelyen végezte, majd katonaság, „malenkij robot” következett. Tíz év után, 1949-ben tért vissza szülőfalujába Donyeckből, az Azovi-tenger partjáról. Zsidó barátainak, ismerőseinek deportálásakor távol volt, így többé nem találkozhattak, csak azokkal, akik életben maradtak.

A régi dolgokra szívesen emlékezett vissza.

Legközelebbi szomszédjukkal, Wassermann Izák családjával, mivel a két kert egymás mellett volt, közvetlen kapcsolatban álltak. Hentes- és mézárószületük volt. Ott laktak fiuk, Wassermann Lajos és felesége, Filipovics Rózi. Izák bácsi korán meghalt, családja – Wassermann Izákné és Wassermann Lajosné – a deportálást nem élte túl. Wassermann Lajosnak sikerült a délvideki munkaszolgálatból visszatérni.

A Lavotta és a Wassermann család barátságára jellemző, hogy Béla bácsi feleségét kérte Lajos, hogy kísérje el Szigibe megnézni a jövendőbeli második feleségét, Fridmann Rózsi. A házasságból két gyerek született: Gyuri és Jutka. Később a család Miskolcra költözött. Gyuri esküvőjén Béla bácsi és felesége is jelen volt. A szertartás végén a főlegény sikeresen össztört taposással egy poharat.

Gyuri Amerikában él, Jutka édesanyjával Budapestre költözött apjuk halála után.

Wassermann Lajost a miskolci zsidó temetőben temették el. Béla bácsi a zsinagóga udvarán búcsúztatta a termelőszövetkezet és családja nevében. Méltatta érdemeit, mert jó tanácsot adott a szövetkezeti vezetőknek, és anyagilag is támogatta működésüket. Erdemei közé tartozik, hogy a 107 erdőbényei áldozat nevét őrző márványtáblát a miskolci zsidó temetőbe hozatta át, így megmaradt, mert a bényei temető márványtábláiból sokat elvittek illetéktelenek.

A Rákóczi út és a Kossuth utca sarkán lakott Stuhlberger Jenő és családja. Hentes- és mézárószületük volt. Testvére, Vilmos Olaszliszkan él. Jenő gyermekei: László, Tibor, Sándor és Évike. Gyermekeik közül ketten szüleikkel együtt a lágerben haltak meg. László fia, György él, de nem látogatott el Bényére. Családjából négyen: Stuhlberger Jenő, Jenőné, László és Évike neve szerepel az áldozatok névsorában.

Vita, nézeteltérés, veszekedés a zsidók és nem zsidók között ismeretlen volt, inkább segítettek egymást. Ha valamelyik hentesnek nem volt vágóállata, bármelyik gazda kiemelt egyet a csordájából, és átadta.

Az erdőbényei Hunyadi utcán szatócs- és rőfösüzlete volt Mauthlinger Miklósnak. Egyedüli volt, aki nagyfokú rokkantsága miatt megmenekült a deportálástól. Mauthlinger bácsi a furdőszében anjándékárusítással foglalkozott. Ha a bényei fiatalok pénze elfogyott, kisebb összeggel kisegítették őket, amikor kilátogattak a furdőbe.

Az egyik legtekinélyesebb család Moskovits Miksaé volt. Szőlőbirtokosok voltak, kóser bort is készítettek. Iskoláit Ungváron és Sátoraljújhelyen végezte. Volt községi képviselő-testületi tag és hitközségi elnök is. Szőlészeti szaklapokban jelentek meg tudósításai. Két orvosgyereke volt: Árpád és Sándor. Sándor Sárospatakon érettségizett, Budapestben végezte el az Orvostudományi Egyetemet. Gyermekei: Anna, Klára és László. Nagyapjuk volt az első kereskedő Erdőbényén. László fia sokat sportolt, atlétatermetűt sokan megcsodálták. Egyik lánya Weinstock Arnoldhoz ment feleségül. Fia egy-két évvel volt fiatalabb Béla bácsinál, de mindig együtt játszottak, átjártak egymáshoz.

A Weinstock család 4 tagja is az áldozatok között volt.

Moskovits Miksa és felesége is a holokauszt mártírjai lettek.

Lavottáné Biró Annamária 1985–86-ban fagyhalozót üzemeltetett a Fő utcán. Egy alkalommal négyen – két nő és két idősebb úr – tértek be hozzá. Fagyhalozás közben azt kérdezték, ismeri-e és mit tud Biró Dánielnél. „Ismerem, és mindent tudok, mert a nagymamáról van szó. Nagyapám meghalt, nagyanyám itt él a faluban.” Elmondták, hogy ők a Moskovits család leszármazottai, szüleik itt laktak a Fő utcán, de ők sajnos a soá áldozatai lettek. (Volt házuk épségben, rendben van.) Emlékeik közé tartozik, hogy amikor Csörgön (Sátoraljújhelyhez közeli falu, ma Cserhov) munkaszolgálatos táborban tartották őket fogva, minden délben ételmet kaptak a falu akkori jegyzőjének feleségétől, Biró Dánielnél. Az örök nem mertek szólni Annuska néninek. Két fia pedig este a kerítés alatt nyújtotta be a megmentő finom falatokat. Elszállításukkor hatalmas batyuban frissen sült kenyereket és lekvárokat adtak át nekik búcsúzóul. Erre még most is meghatódva emlékeztek, és Isten áldását kérték egykori jövevőjükre. A Moskovits család két tagja is az áldozatok névsorában van.

Erdőbényéről összesen 107 név került a márványtáblára. Megölte őket a gyűlölet. Őrizze emlékeiket a szeretet!

Bíró S. Hortobágyi Anna ny. gimnáziumi igazgató

(folytatás a 6. oldalon)

FRÖLICH RÓBERT ORSZÁGOS FŐRABBI

Reggel még nem, de este már zsidó

A betérésről

Sok fél- és egészinformáció kering a köztudatban a betérésről. Lássuk, mit mond a halácha, mi a „neológ standard”, amely a betérést jellemzi. Mivel a betérés irodalma hatalmas, és minden egyes eset külön elbírálást igényel, így jelen írásunkban csak az általános elveket fektetjük le. Minden individuális kérdésben szakavatott rabbi segítségét kell igénybe venni!

A hagyomány úgy tartja, hogy az első zsidó (érdekes módon maga is zsidóvá lett, nem annak született), aki idegeneket a mono-teizmusra térített, maga Ábrahám volt. E hagyomány alapja Mózes I. könyve 12. fejezet 5. verse:

ויקה אברהם את־ישרי אשתו ואת־ילוטו ואת־כל־רכושם אשר רכשו ואת־הנפש אשר־עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען

És vitte Ábrám feleségét, Szárájt, Lótót, unokatestvérét és minden szerzeményüket, amelyet szereztek, és a lelkeket, melyekre Háránban szert tettek, és elindultak, hogy Kánaán földjére menjenek, és el is jutottak Kánaán földjére.

„... a lelkeket, melyekre Háránban szert tettek” kitétel a tradicionális kommentárium szerint a mono-teizmus terjesztése. Ekkor még nem beszélhetünk zsidóságról, hiszen még nincsenek micvák, törvények, még nincs zsidó nép, mely ezeket megtartaná; nincs Tóra sem. A kinyilatkoztatás, melynek során a héberekből zsidók lesznek, a jövőben rejlik.

Megjegyzendő, hogy Ábrahámotól eredeztetve a betérő nem csupán a zsidó vallás követője lesz, de egyúttal tagja is a zsidó népnek, amint azt lentebb látni fogjuk.

A következő, aki a hagyomány szerint betért és már zsidó lett, Jitró, Mózes apósa. Így áll a Tórában (Mózes II. 18:1):

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל־אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי־הוציא יי את־ישראל ממצרים

És meghallotta Jitró, Midján papja, Mózes apósa mindazt, amit I. ten Mózesel és Izraellel, az ő népével cselekedett, hogy kihozta az Ó.váló Izrael Egiptomból.

Jitrót, Mózes apósa hét néven említi a Tóra. A Báál Háturim e vershez írott kommentárjában szellemes magyarázatot ad, miért is jelenti Jitró neve a betérést:

ד"א שבא לקבל יד דברות ותרו"ו מצות יותר על ז' הראשונות שנצטוו בני נח

„Másképpen mondva: azért nevezik Jitrónak, mert jött, hogy átvegye a tízet (parancsolatot – FR) és a 606, a Noé fiainak megparancsolton kívüli micvát.” Kis magyarázat a magyarázathoz: a héber betűk egyúttal számokat is jelölnek, csakúgy, mint például a római számok. Jitró nevének jud betűje a betűk számértéke szerint tíz, a táf, a rés és a váv együtt pedig 606. A zsidó hagyomány tíz úgy tartja, hogy Noé fiainak (azaz a zsidókön kívüli nagy többségnek) hét parancsolatot kell megtartania. A Báál Háturim szerint tehát Jitró felvette a zsidó vallást.

Itt találkozunk jelen írás keretei között először a zsidóságba való betérés legfőbb kritériumával. A betérés célja és követelménye, hogy a nemzsidó magára vegye „a micvák igáját”, azaz elkötelezze magát a vallási törvények maradéktalan betartására mellett.

A Biblia legismertebb betérője a moábita Rut. Rut könyve I. fejezet 16. versében áll Rut „betérési nyilatkozata”:

כי אלא־אשר תלכי אלך ובאשר תליני אליו עמך עמי ואלקך אלקי

Ahová mégy, oda megyek; ahol megszállsz, ott szállok meg én is; néped népem, I.tened I.tenem.

Rut szavai jelentik a legtömörebb betérési szándékot és feltételrendszer: sorsközösség vállalása, az összetartozás megvallása és elfogadása, s ami a legfontosabb: Izrael I.tenében való hit, Szinájón kinyilatkoztatott törvényeinek megtartása.

A sorsközösség már nem a vallást jelenti, hanem a zsidó nép hányattatásaiban és örömeiben való osztozást. A Talmud Jevámot traktátus 47a lapján olvassuk:

תנו רבנן: גר שבא להתגייר בזמן הזה, אימרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטרופין, ויסורין באין עליהם

Tanították a mestereink: aki ma zsidóvá akar lenni, azt megkérdezik: mit látsz (a zsidóságban – FR), hogy be akarsz térni? Nem tudod, hogy Izrael a mai időkben sebzett, elnyomott, megvetett, üldözött, és csapások jönnek rá?

Mint láthatjuk, a betérés processzusának első eleme, hogy a betérni vágyónak felhívják a figyelmét arra, hogy a zsidóság üldözöttségének, ellenérzéseinek van kitéve, s megpróbálják eltántorítani a szándékától.

Ezt háromszor teszik meg. A háromszori visszautasítás alapja a Rut Rábbá 2. fejezet 16. paragrafus:

ר' שמואל בר נחמני בש"ר יודן בר' חנינא בשלש מקומות כתיב כאן שבנה שבנה שבנה כנגד ג' פעמים שדוחין את הגר ואם הטריח יותר מכאן מקבלין אותו

Rabbi Smuél bár Náchmáni mondta Rabbi Judán ben Rabbi Chanina nevében: Három helyen szerepel (Rut könyvében – FR), hogy „térj vissza”, s e három megfeleltethető a betérni vágyók háromszori elutasításának.

A Talmud fent idézett oldala leírja, hogy a betérőt felvilágosítják a tilalmas és engedélyezett dolgokról, a bűnökről és azok következményeiről. Ha ezek felől mind elfogadólag nyilatkozik, körül kell metélni, és felgyógyulása után alá kell merülnie a rituális fürdőben, a mikvében.

Maimonidész Misne Torá c. műve Iszuré Biá fejezetének 4. haláchájában összefoglalja a betérés procedúráját, az alapkövetelményeket:

וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לבית ויהסתרופה תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ואם נקבה היא טבילה וקרבן שנאמר ככם כגר, מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן

Minden nemzedékben, ha egy nemzsidó fel akarja venni a szövetséget, az i.teni jelenlét alá akar kerülni a micvák igájának magára vétele által, körül kell metélnie, alá kell merülnie és áldozatot kell bemutatnia. A nőnek alá kell merülnie és áldozatot kell bemutatnia. Honnan tudjuk az áldozathozatal törvényét? Írva van (Mózes IV. 15:15 – FR): Nektek és a gének (idegen, betérő – FR). Ha nektek kötelező a körülmetélés, az alámerülés és az áldozat, akkor a gének is kötelező minden nemzedékben mindez.

Mivel ma nincs Szentély és nincs áldozat, így az utóbbi értelemszerűen elmarad. Mindenesetre hogy ne lehessen félreértés, Rámbám a Misne Torá Iszuré Biá traktátus 13. fejezet 5. haláchájában írja:

ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן

Ezekben az időkben, mikor nincs áldozat, elegendő a brit milá és az alámerülés, s mikor felépül újra a Szentély, lesz áldozat.

A betértekhez való viszonyulást már a Talmud meghatározza. Pszáchim traktátus 87b lapján áll:

ואמר רבי אלעזר: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים

Mondta Rabbi Elázár: Azért szórta szét a Szent, áldassék Ő, Izraelt a népek között, hogy a betérteket befogadhassák. A Talmud Sábát 146a lapján áll Ráv Ási mondása:

אף על גב דאינהו לא הוו, מזליהו הוו, דכתיב את אשר ישנו פה עמנו היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה

Annak ellenére, hogy nem voltak ott (a betértek a kinyilatkoztatásnál, Szináj hegyén – FR), sorsuk olybá vétetik, mert az áll az Írásban: mindaz, aki itt áll ma velünk I.ten előtt, és aki nem (Mózes V. 29:14).

Aki nem állt ott, az egyes felfogás szerint a jövőben születendő generációk, de Ráv Ási szerint azok, akik nem születtek zsidónak, ám azzá kívánnak válni.

A Vájikrá Rábbá 1. fejezet 2. paragrafusában Rábbán Simon ben Gámliél így fogalmaz a betértekről:

שבאין וחסין בצלו של הקדוש ברוך הוא

Azért jönnek, hogy bevonják őket a Szent, áldassék Ő, árnyékába.

Ugyanitt áll, a 9. paragrafusban, hogy el is kell fogadnunk az őszintén betérni vágyókat:

גר שבא להתגייר פושיטין לו יד להכניסו תחת כנפי השכינה

Mikve nélkül nincs zsidóság

Aki be akar térni, annak ki kell nyújtanunk a kezünket, hogy bevezessük az i.teni dicsőség szárnyai alá.

Az is igaz azonban, hogy számos esetben a betértek ellen szól a Talmud. Ennek indoka sokkal inkább politikai, semmint vallási. Josephus Flavius Apión ellen c. írásában kijelenti, hogy a betértek között számos római kém volt. Valószínűsíthető, hogy a már akkor is viszonylag zárt közösséget alkotó és elkülönülő zsidók megfigyelésére vállalkoztak ily módon. Indirekt módon talán rólu luk szól a Smone Eszré, az eredetileg tizennyolc áldásból álló főimádság későbbi betoldása, a Vólámásinim kezdetű szakasz.

Köztudott, hogy a betérőt nem vezélheti semmiféle érdek. Ezt is a Talmud kodifikálja számunkra. Jevámot traktátus 24b lapján olvassuk:

אחד איש שנתגייר לשום אשה, ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים, לשום עבדי שלמה – אינן גרים, דברי ר' נחמיה

Mindegy, hogy valaki nőülés miatt, férjhezmenetel végett, társadalmi vagy anyagi előnyszerzés céljából akar zsidóvá lenni, egyik sem lesz zsidó – mondja Rabbi Nechemia.

A mai napig iránnyt mutatnak e szavak. A betérőnek nem lehet más célja, csupán a Törvény megtartása; mintegy újonnan született zsidóként magára kell vennie az Égi Királyság és a micvák igáját. A Talmud Sábát traktátus 31a és Menáchot traktátus 44a lapjain olvashatjuk, hogy kikérdezik a betérni szándékozót motívációi felől.

A Rámbám Misne Torá Iszuré Biá traktátus 13. fejezet 14. haláchájában kifejti, hogy és miként kell vizsgálni a betérni szándékozó indokait:

שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיוכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עניה נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כובד עול התורה וטורה שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרשו, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן

A helyes cselekedet, amikor jön a betérni szándékozó, hogy megvizsgálják: pénz vagy társadalmi előny, vagy esetleg félelem miatt akarja felvenni a vallást; esetleg zsidó nő vagy zsidó fiú miatt. Ha nem találunk ilyet, elmagyarazzák neki, milyen nehéz megtartani a Tórát, s mily megterhelő a micvák betartása, s ha ezek után is visszatér, szeretetből teszi, s befogadják.

Hogyan zajlik a folyamat?

A betérni szándékozó értelemszerűen részévé kell hogy váljon a zsidó közösségnek, s meg kell tanulnia mindazt, amit egy vallásos zsidónak tudnia kell. El kell sajátítania a szertartások rendjét, az egyes imák és áldások szövegét, a kóser étkezés szabályait. Gyakorló zsidóvá kell válnia. E folyamat nem egy vagy két hét, akár éveket is igénybe vehet. Ezt a folyamatot egy rabbi vezeti, ő kíséri az illetőt az úton, irányítja és tanácsokkal látja el.

Mit és hogyan kell tanulnia?

Rabbi Smuél Hálévi Vosner Sevet Hálévi c. responsuma III. kötet 144. fejezetében leírja:

ובענין הגר פשיטא דעליו לנהוג עמו מהקל אל הכבד ולא להכבד עליו ע"ד שארז"ל ביבמות מ"ז וכו"ד סי' רס"ח סי' כ"ב אין מדקדקין עליו ואין מרבין עליו, וזה בעיקר הגרות, וה"ה בכה"ג, וגבי דיני צריך להקדים למוד המצוות, ודברים שהם יסודי האמונה ה' ק"ש ותפילה וכו"ב טוב לקבוע אתו כל יום שיעור בקצור ש"ע מלבד שיעוריו, והכל בלשון ובהסברה קלה, להראות לו היופי והחן קדושה של תורה"ק להמשיך לבו למקור החיים

A betérni vágyónál egyszerűen viselkedünk, nem könnyítjük ugyan a nehezét, de nem is bonyolítjuk... nem aprólékoskodunk és nem terheljük fölöslegesen... először tanulja meg a micvát, a hit alapvető dolgait, mint például a Smát, az imákat... mindent magyarázunk el neki világosan, hogy megmutassuk neki a szentségben rejlő szépséget és kellemet...

A folyamat végén a férfit körülmetélik, s miután számot ad a Bét Din előtt zsidó tudásáról, elmegy a mikvébe, és alámerül. A nő szintén számot ad, majd alámerül.

Rámbám Misne Torá Iszuré Biá traktátus 13. fejezet 6. haláchájában áll:

גר שמל ולא טבל או טבל ולא אינו גר עד שימול ויטבול, וצריך לטבול בפני שלשה

Akit körülmetélnek, de nem merül alá, vagy alámerül, de nincs körülmetélve, nem minősül betértnak, míg nincs meg mind a kettő. Az alámerülésnél a Bét Dinnek jelen kell lennie.

Mi a helyzet, ha valakit orvosi okokból körülmetéltek?

A Sulchán ÁruCh Jore Déá traktátus 268. fejezet 1. paragrafusában áll:

ואם מל כשהיה עובד כוכבים או שגולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית

Ha körülmetéltek még korábban, vagy körülmetélve született (ritkán, de előfordulhat – FR), egy csepp vért vesznek tőle, a szövetség véreként.

A Bét Din előtti megjelenés talmudi kötelezettség. Jevámot traktátus 46b lapján áll:

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: גר צריך ג

Ráv Chijja bár Ábá szerint Rabbi Jochánán mondta: a betéréshez három fő (azaz Bét Din – FR) kell.

Ezt teszi világossá a Sulchán ÁruCh Jore Déá traktátus 268. fejezet 3. paragrafusa:

כל עניני הגר, בין הודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון

Minden betéréssel kapcsolatos dologhoz, akár a micvák elfogadás céljából való ismertetéséhez, akár a brit milához vagy az alámerüléshez, három, ítélkezésre alkalmas férfi kell.

„A micvák ismertetése elfogadás céljából” régen első helyen szerepelt, ma a neológ gyakorlatban ezt a tanulást váltja ki, s a vége a számadás a Bét Din előtt. A mai Magyarországon a felnőtt körkörülmételésénél pedig csak egy rabbi van jelen, mivel a művelet többnyire orvosi műtőben történik, s ott nem lehet jelen a Bét Din. Az alámerülésnél jelen van a Bét Din.

Röviden összefoglalva:

1. A betérni szándékozót nem vezélheti semmiféle önös érdek. A Bét Din kötelessége elfölő meggyőződni.

2. A betérni szándékozó előtt hosszú út áll: a zsidó vallás alapjait és rituáléit el kell sajátítania.

3. A betérni szándékozó férfit körülmetélik.

4. A betérni szándékozó a Bét Din előtt vizsgát tesz.

5. A betérni szándékozó alámerül a mikve vizében, ezzel válik teljessé a folyamat, ezáltal lesz zsidó.

S egy utolsó gondolat: a fentiek semmit sem érnek, ha a folyamat végzetével a betér nem él vallásos zsidó életet. A zsidóságot felvenni lehet, letenni soha. Csak úgy lesz valaki igazán zsidó, ha az általa választott és felvett vallást minél jobban, minél pontosabban tartja, igaz, jámbor zsidó módjára él.

VALLÁSI ROVAT

Mások szemüvegén keresztül

(Mózés I., 4:7).

„Ha jól cselekszel, felemeltetsz, ha nem cselekszel, a vétek a bejáratnál gubbaszt, és rád vágyik, de te uralkodj rajta”

Ezt a különleges, örök időkre érvényes tanítást a Teremtőtől Káin kapta, aki a világ történelmében először áldozatot mutatott be. Testvére, Ábel is követte példáját, és az ő áldozata felé „odafordult” az Örökkévaló, míg Káinéhoz nem fordult oda. Igaz, hogy maga az ötlet, hogy mutassunk be áldozatot, Káintól származott, az elismerést mégis Ábel kapta, aki továbbfejlesztette a találmányt, és jövendőlegyűjteményét ajánlotta fel. Amikor ezt Káin meglátta, végtelenen elkeseredett.

Nemcsak az áldozat bemutatásában volt Káin az első a történelemben, hanem az irigységben is. Egy utalás erre, hogy az irigységet jelentő héber szó (kiná) gyökbetűi csaknem teljesen megegyeznek Káin névelével. Káin problémája abban gyökeresedett, hogy az Örökkévaló elismerését tekintette mérvadónak, és ez alapján elítélte magát. Anyyira elkeseredett, hogy még maga az Örökkévaló sem tudta megvigasztalni szavaival. Ahelyett, hogy a fenti mondatból erőt merített volna, féltékenységében megölte testvérét, Ábelt.

Pedig ez az egyetlen mondat annyi bölcsességet rejt magában, hogy szinte minden élethelyzetünkben felidézhetnénk magunkban. Olyannyira, hogy elképzelhető, Káin ezt a mondatot kapta jutalmul az áldozatáért, ami akár nagyobb elismerés is lehet, mint az, hogy Ábel áldozatához „odafordult” a Teremtő. Az első újdonság az, hogy „ha jól cselekszel, felemeltetsz”. Ez azt jelenti, hogy nincsen „eleve elrendelés”: az ember akármelyik pillanatban elindulhat felfelé, a jó cselekedetei által képességében áll megváltoztatni saját magát, és jobb emberré válhat. Mindez szöveg ellentétben áll a min-

dennapi élettapasztalatunkkal, mely szerint mindenki olyan, amilyennek megismertük, jó és rossz tulajdonságaival együtt.

A másik tanulság az, hogy „ha nem cselekszel jól, a vétek a bejáratnál gubbaszt”: azaz nem lehet semlegesnek lenni. Az ember lelki életében nincs stagnálás. Amikor nem javulunk, akkor romlunk. Hasonlóan ahhoz, ahogyan egy gondozatlan kertben nő a gaz. Az élet nem áll meg, az események forognak, a kihívások jönnek, és ha nem szánjuk el magunkat, hogy felvegyük a kesztyűt, könnyen előfordulhat, hogy olyasmittel kerülünk szembe, amire nem vagyunk felkészültek, olyan helyzetbe kerülünk, amiért szégyelljük magunkat. Amiről ha korábbi önmagunkat kérdeztük volna, sosem értett volna egyet a mostani cselekedetünkkel. Mindez azért, mert „a vétek a bejáratnál gubbaszt, és rád vágyik”. A klasszikus magyarázó, Ovádja Szforno (kb. 1475–1550) szerint a rossz ösztön, a jécer hára először véletlenül elkövetett bűnökre veszi rá az embert, és innen juttatja el odáig, hogy már szándékosan is elkövetessen valamit.

A harmadik tanulság az, hogy „uralkodj rajta”, azaz az ember uralkodhat, felülkerekedhet rossz ösztönén, akár egy rossz élethelyzetből is kijöhet. Ezt hívják tesuvának, azaz megtérésnek. Noha a Talmud bölcsői úgy tanítják, hogy az ember egyedül képtelen lenne legyőzni a rossz ösztönt, csakis a Teremtő segítségével tiszulhat meg (Kidusin 30b), a Teremtő segítségével azonban elérhető, csak kérnünk kell Őt, imáinkon keresztül.

A negyedik és a témánk szempontjából legfontosabb, egyben talán legmeglepőbb tanulság azonban az, hogy Káin azt az üzenetet kapta, ne mások mércéjével mérje magát. Igaz ez minden emberre, aki a társadalomban él, de Káinnál mégis kivételesen jelentőséget kap. Nála ugyanis maga az Örökkévaló mondja, hogy ne Őrá hallgasson! Hiszen Káin eredetileg azért keseredett el, mert Ábel áldozata fogadtatott szívessen, és nem az övé. Most pedig az Örökkévaló

azt mondja neki, hogy ez – amit Ő maga tett – ne zavarja Káint.

Eszerint ha tudjuk az igazságot, ha lelkünk mélyén érezzük, hogy helyesen cselekszünk, ne hallgassunk senkire, még magára Istenre sem, hát még az emberekre. Eget rengető következtetés. Egyáltalán nem hangzik sem zsidósan, sem vallásosan: ne hallgassunk se Istenre, se emberre, csak saját magunkra. A zsidó vallásban ugyanis az emunát cháchámim, a Bölcsékbe vetett hit éppen azt jelentené, hogy ne támaszkodjunk a saját belátásunkra, hanem kérjük ki a nálunk bölcsőbbek véleményét. A kérdés csak az, hogy mikor melyik stratégiát alkalmazzuk.

Amikor tanulunk – és a zsidóságban a tanulás mindennapos, életen át tartó folyamat –, akkor természetes, hogy a nálunk bölcsőbbekre kell hagyatkoznunk. A fejlődéshez szükséges az inspiráló környezet: „[inkább] legyél farka az oroszlánoknak, csak ne legyél feje a rókáknak” (Pirké Ávot 4:15). Vagyis: keress olyan társaságot, ahol nem te vagy az első, hogy mások példája a fejlődésre ösztönözzön. Hasonlóan, ha érezzük a bizonytalanságot, akkor keressük meg azokat, akik nálunk tapasztaltabbak, akik jó tanácsokkal tudnak minket segíteni.

Ha azonban már haladunk egy úton, dolgozunk egy feladaton vagy saját magunkon, és azon vagyunk, hogy a megtanult elméletet gyakorlattá fordítsuk át, akkor ne mások elismerésétől vagy kritikájától tegyük függővé a cselekedeteinket, csakis az abszolút mércétől. Ha legjobb tudásunk szerint jó úton járunk, akkor ne másoknak akarjunk megfelelni. Abból se vonjunk le következtetést, ha cselekedeteinkkel nem sikerült kivívni társaságunk tiszteletét. Még akkor se, ha a legkiválóbbak sem ismernek el bennünket, vagy akár kritizálnak minket. Dávid király példája elvétel szerint többször igen kemény kritikát kapott, sőt sokszor elenségeket is, akár a legnagyobb tóratudósok személyében (ld. pl. Sámuel 2., 16:5–8, Zohár 2:107b alapján, Zsoltárok 57:5 Rási alapján).

Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazok a nagy emberek, példaképek, akikre a tanulás fázisában felnézünk, a gyakorlat fázisában tévedjenek? A helyzet az, hogy nekünk magunknak is kötelességünk kiértékelni a külvilágot, saját magunk érdekében, tudván azt, hogy jó eséllyel ez az értékelés nem lesz pontos. De mégis, kell hogy legyen képünk a többi ember szintjéről, a magas szintűekről, hogy szükség esetén hozzájuk tudjunk fordulni, és az alacsony szintűekről, hogy ha vesztélyt jelentenek, el tudjuk őket kezelni. Az, hogy mi kiértékelünk másokat, a magunk számára szükséges, de nem tévedhetetlen, és ugyanez érvényes, amikor mások értékelnek ki minket.

Sok ember könnyen elcsábul, és közvetlenül a külső elismerésért dolgozik. Jó érzékkel kitapintják, hogy mi az, amivel az egyszerű népet le tudják nyerezni. Ezzel valójában saját bizonytalanságukat leplezik le, és mesterséges biztatást hoznak létre maguknak. Ezzel szemben ha valóban jó dolgot csinálunk, az önmagában értékes. „A szentségnek nincsen szüksége másokra, saját magát emeli fel” – ezekkel az örök érvényű szavakkal magyarázza a híres Or Háchám kommentár (Cháim ibn Átár, 1696–1743) a fenti idézetet, ami Káin irigységéről szól. „Ha jól cselekszel, felemeltetsz” – ilyenkor az embernek nincsen sem szüksége, sem igénye a külvilág dicséretére.

Szántó-Várnagy Binjomin
binjomin.hu

Tórát kellett kimenteni a charlottesville-i zsinagógából

A Charlottesville-be sereglett szélsőségesek fáklyás felvonulást tartottak nemrégiben a városban, miközben náci jelszavakat skandáltak. A helyi zsidó közösség képviselői ezért jobbnak látták, ha kimenekítik a tórákat a fenyegetett zsinagógából.

Nem véletlenül vonultak fáklyákkal a virginiai Charlottesville-ben a fehér felsőbbrendűségüket hirdető alt-rightos csoportok tagjai, akik azért érkeztek a városba, hogy Robert E. Lee konföderációs tábornok szobrának eltávolítása ellen tiltakozzanak. A fáklyás vonulgatásnak ugyanis szép hagyománya van a különféle fajvédő egyletek körében.

Fáklyás felvonulás Charlottesville-ben

A 20-as és 30-as évek Amerikájában például a Ku Klux Klán fehér csuklyás tagjai ehhez hasonló fáklyás felvonulásokkal terrorizálták az általuk nem igazán kedvelt színes bőrű lakosságot, de nem sokkal később egy másik kontinensen a náci is fáklyákkal parádézta először, mielőtt még könyveket, tóratekerceket, zsinagógákat és embereket kezdte volna elégetni.

Ezzel a történelmi háttérrel nem csoda, hogy amikor a fáklyás neonácik a zsinagóga felgyújtásával fenyegetőztek, a charlottesville-i zsidó közösség tagjai úgy döntöttek, hogy kimenekítik az épületből a tórákat, köztük azt a tóratekerceset is, amely korábban egy, a holokauszt idején elpusztított európai zsidó közösségé volt.

Sok amerikai zsinagógában őrzik a charlottesville-ihez hasonló, Európából kimentett tórákat, hogy ezek által is emlékezzenek a több millió meggyilkolt zsidóra és az elveszett évszázados vallási hagyományokra. Ezek a megmentett tóratekercek ráadásul annak a sokszínű Amerikának is szimbólumai, amely nyitottságával biztosságot adott az amerikai zsidóságnak a második világháború utáni időszakban.

A charlottesville-i zsinagóga rabbija szerint közössége tagjainak nem sok jutott a néhány héttel ezelőtti péntek estén ebből a nyitottságból, amikor félelemben, a hátsó ajtón keresztül voltak kénytelenek elhagyni a zsinagógát, miközben három, terepszínű egyenruhába öltözött férfi félautomata puskákkal fel-fegyverkezve állt a közelben. A rabbi arról is beszámolt, hogy amikor a felvonuló neonácik az épület mellé értek, azt kiabálták, hogy Ott a zsinagóga!, és hozzá Sieg Heil! és egyéb antiszemita megnyilvánulásokat fűztek. Néhányan horogkeresztes zászlót és más náci szimbólumokat tartottak a kezükben.

A Charlottesville-ben felvonuló alt-rightosok tehát szándékosan választották a fáklyás vonulást erőszakos idézé, megfélemlítőnek szánt szimbolizációját. Ezzel sikeresen megidézték azokat a sötét időket, amelyekre az általuk fenyegetett zsinagógában őrzött tóratekerces is emlékeztette a helyi közösséget. A másnapi gázolásos merényletben életét vesztő lány ugyanennek az erőszakos, gyűlölködő hagyománynak lett az áldozata.

akibic.hu

Molotov-koktél dobtak egy leMBERGI zsinagógára

Ismeretlenek Molotov-koktél dobtak Lemberg központi zsinagógájára, számolt be róla a városi önkormányzat sajtószolgálatja.

Adel Dianov, a Hesed-Arie országos zsidó jótékonyági alapítvány igazgatója azt állítja, ezen kívül történt még egy zsidó közösség elleni atrocitás, egy másik zsinagóga falára sértő kifejezéseket firkáltak.

„A Molotov-koktél két ablak között a falnak csapódott, innen a zsinagóga belső udvarára esett és meggyulladt. A zsidó közösség egykori épületén a Takarodjon a zsidó kormány és a Zsidók, emlékezzetek július 1-re feliratokat lehetett olvasni, utóbbival az 1941. június 30. és július 2. közötti véres eseményekre emlékeztetnek, melyek során hétezer zsidót gyilkoltak meg Lembergben” – nyilatkozta Dianov.

Az önkormányzat közleményben ítélte el a zsidó intézmények elleni vandallizmust.

„Határozottan elítéljük a Lembergben történt vandalizmust. A felelősöket bíróság elé kell állítani tetteikért. Felszólítjuk a rendvédelmi szerveket, hogy a lehető leghamarabb járjanak a végére a történeteknek. Lemberg korábban is toleráns város volt, most is az, és a jövőben is az marad” – fogalmazott Andrij Moszkalenko polgármester-helyettes.

Kárpáthír

Auschwitz ehhez képest kispályás

Teljesen szokásos online reklámot tett közzé egy igazán hangulatos orosz fürdő, ami az Ob folyóra épült Novoszibirszk városában. A szöveg szerint az intézmény az Ob folyóban és a partján található, télen hóban, nyáron folyóban fürdési lehetőséggel. A szaunázók a jégbe vágott lékekben is hűsölhetnek, bár lékbe fejest ugrani szigorúan tilos. A vendégek teljes fürdőházakat bérelhetnek, bennük gózkabinnal, végével, tusolással,

jából úgy fordítható értelmileg, hogy „Auschwitz kispályás”. Mármint az Abwehr fürdő szaunakabinjainak hőmérsékletéhez képest. A fürdőt ugyanis Abwehrnek, vagyis АБВЕР-nek hívják, ami a Harmadik Birodalom katonai titkosszolgálatának volt a neve. Amikor egy újságíró megkérdezte, hogy mire utal az Auschwitz a címben, a tulajdonos ezt válaszolta neki: „Miért? Miért akarsz tudni, kis-lány? Kíváncsi vagy? Tudod, mi az az

öltözővel és sasliksütővel, de van bennük pihenőszoba tévével, hifivel és karaokéval, meg pöpecen felszerelt konyha is.

Az egész hirdetésben csak az volt a szokatlan, hogy az eredeti címe ez volt: Освеницим отдыхает, vagyis „Oszvenyicim pihen”.

Ez az Oszvenyicim Auschwitz orosz neve, a fordulat magyarra pedig nagy-

Auschwitz? És hogy mit csináltak ott? Embereket égettek el, ugye? Nekem meg van egy fürdőm, ami forróbb, mint Auschwitz.”

A kitört felháborodás hatására aztán leszdede a holokauszton viccelődő címet, sőt az Abwehr nevet is megváltoztatta gyorsan, de már késő volt, az orosz sajtó most ezzel van tele.

Szily László / 444.hu

IZRAELI

SZÍNES

Izraeli tudósok megtalálták a hosszú élet titkát

Százévesnél idősebb amerikai zsidókat megvizsgálva, a haifai egyetem kutatói arra a megállapításra jutottak, hogy a várható életkorunkat meghatározza egy génmódosulás. Nagyon leegyszerűsítve az a helyzet, hogy a növekedési hormonunk működése és a testmagasságunk összefügg a várható életkorunkkal.

Egy izraeli tudományos kutatás eredményei szerint megtalálták azt az emberi génmutációt, amely a hosszabb életért felelős, és meghosszabbíthatja az életkorunkat tíz évvel – írja a nocamels.com portálra hivatkozva a francia nyelvű Alliance internetes magazin. A haifai egyetem kutatói – Gil Atzmon professzor vezetésével – egy olyan génmutációt azonosítottak, amely a növekedési hormon működését szabályozza, és hatással van az emberek átlagéletkorára. A tudósok összesen 102, több mint 100 éves amerikai zsidót vontak be a kutatásba, és megállapították, hogy génállományukban gyakrabban megtalálható az a mutálódott gén, amelynek a hosszú életüket köszönhetik.

A professzor közölte: azt eddig is tudták, hogy a hosszú élet valamiképpen összefüggésbe hozható a növekedési hormon működésével, most azonban konkrétan meg is találták azt a génváriációt, amely ezért az összefüggésért felelős. A cikk szerint egyes állatoknál korábban már megfigyelték, hogy a magasságuk összefügg a várható életkorukkal, azaz a pónilovak tovább élnek, mint a normál lovak, egyes kistermetű kutyák is hosszabb életet remélhetnek, mint nagyobb méretű társaik, és ez a jelenség megfigyelhető egyes rágcsálóknál és rovaroknál is.

Az embereknel azonban ez az összefüggés éppen fordított: azok, akiknek a szervezetében megvan a „hosszú élet génje”, átlagosan három centiméterrel nagyobbak, mint azok, akik nem rendelkeznek ezzel a génmódosulással. A tudósok szerint ennek a jelenségnek a megfejtése mélyebb kutatást igényel. Az eredmény másik érdekessége, hogy a génmódosulást a férfiak esetében figyelték meg, a nők esetében nem.

Gil Atzmon professzor azt mondta: önmagában ez a génmódosulás nem garantálja teljes bizonyossággal a hosszú életet – hiszen az életünk minősége is befolyásoló tényező –, de ha valakinek a génállományában ez a mutálódás megtalálható, az nagy valószínűséggel sokáig fog élni, legalábbis az átlagéletkorok mintegy tíz évvel meghaladja majd az átlagos 79 évet.

Mazsihisz.hu

Egy nehéz év elé

Szerdán, szeptember 20-án, napnyugtakor kezdetét vette a zsidó időszámítás szerinti 5778. év.

Izraelben csak a vallási ünnepeket és a jeles évfordulókat – Függetlenségi Nap, Jeruzsálem Napja – tartják a zsidó naptár szerint. A mindennapok beosztása a Gergely-naptár szerint bonyolódik.

A zsidó év ősztől ősziig, a zsidó hónap újholdtól újholdig tart.

Amikor héberül említik a zsidó időszámítás évszámát, hozzáteszik: l'jericá. A most következő évet így írják: TÁV-SIN-ÁJIN-CHEH l'jericá. Az 5778. év az Alkotástól. (Ez csak 778-at jelent; rövidítése az 5778-es számnak. Teljes egészében HÉ-TÁV-SIN-ÁJIN-CHEH lenne.)

Fontos: az Alkotástól. Nem a Teremtéstől. A jericá kifejezést a héber hagyomány nem a világ teremtésére, ami héberül bri'á, hanem Ádám, az Ember alkotására tartotta fenn. A teremtés utolsó aktusára, amikor a tér, az idő, az anyag teremtője Önmaga „mására” (böcálmó) alkotta meg minden teremtenyét közül az egyedüli értelmes lényt.

Hogy mikor volt és meddig tartott az a „hatodik nap”, és merre volt az Édenkert? Hiszünk benne, hogy mindez létezett, de azt is tudjuk, hogy a Biblia gyakran él allegóriával, képes beszéddel.

A holdhónap 29 és fél napos: ennyi idő alatt kerül meg a Hold a Földet. Ám miután fél nap nincs a kalendariumban, a csillagászati „pontatlanságot” a zsidó naptár szerkesztői úgy hidalták át, hogy a páros számú hónapok 29, a páratlan számúak 30 naposak, kivéve chesván és kiszlev hónapokat: ezek lehetnek 29 vagy 30 naposak.

A zsidó naptár éve így 354, 355 vagy 356 napos, ami átlagosan tíz nappal elmarad a Gergely-naptár 365 – szökőévben 366 – napos évétől. (A Gergely-naptár a Földnek a Nap kö-

rüli keringésén alapszik.) Az évente 10–11 napos elmaradás három év alatt már egy egész hónapot tesz ki.

Avégből, hogy a jeles napok mindig ugyanarra az évszakra esnek – például a peszách tavaszra, a szukkot őszre – a tíznapos különbözetet *szökhónappal*, egy tizenharmadik hónappal korrigálják, amit 19 évenként hét alkalommal iktatnak be. Ilyenkor két ádar hónap van: ádar alef és ádar bét (vagy ádar seni).

Izrael Állama és benne a zsidó lét ellen küzdő „palesztin”-arab felkelés nem csitul. Hetente, néha naponta kísérel meg vagy hajt végre támadást ellenünk. Késsel, löfegyverrel, utasok közé hajtja autóját. Izrael egyre nagyobb sikerrel veszi fel a harcot a belföldi terrorizmussal. A sokat kritizált biztonsági fallal, ellenőrző pontokkal, párját ritkító hatékonyságú hírszerzéssel – és nem ritkán a fegyveres ellenséggel vívott tűzharcokkal Jeruzsálemben, Hebronban, Dzszeninben.

Az egykori dicsőséges arab-perzsa iszlám kultúrával, amely az algebrát, a csillagászatot, az orvostudományt járta át és építészeti csodákat remekelt, ma a világ boldogabbik része a turbános vagy álarcos fenyegetődzést, a dzsihadot, az önkényt, a robbanóöves terroristákat, saját aszszonyáikkal való gyalázatos bánásmódot, az európai nagyvárosok bevándorló „no-go” gettóit asszociálja.

Ha innen, Izraelből, a nyugati civilizáció stabil szigetéről körülnézünk az arab világban, legnagyobbbrészt szétzilált, polgárháború sújtotta országokat látunk: Tunézia, Líbia, Szudán, Szíria, Libanon, Irak.

Tovább tart az arab Kelet és Afrika földönfutó milliós erőkészletének honfoglalása Európában. Csak Németországba milliós tömegek zúdultak be, ami az Európa gazdasági motorjának tekintett országot gazdasági csődbe és társadalmi káoszba döntötte. És mivel nagyrészt fiatal, egye-

dülálló férfiak érkeznek, feltehetően, hogy később a család is megérkezik, tehát végső soron tízmillió nagyságrendű afroázsiai tömegek lépik el Európát. Nem egy országban már most is a Mohamed az újszülött fiúknak leggyakrabban adott név.

Hatmillió európai zsidó helyébe hatvanmillió európai muzulmán?

Mit várhatunk a jövő Európájától, amikor már most bojkottálják áruinkat, akadémiásainkat, bírósággal fenyegetik országaikba látogató politikusainkat? Mi fog történni egy újabb izraeli-arab összecsapás után, ha Európa muzulmánjai a helyi zsidóságon állnak bosszút? És mi lesz majd, ha néhány évtized múlva a brit és francia atomfegyverek az akkor már muzulmán többségi kormányzat kompetenciája alá kerülnek?

Izraelnek nemcsak technikáját, hadseregét, hanem társadalmát is a legfejlettebbé kell tennie. Az élő test egészsége az azt alkotó sejtek egészségétől függ. Egy társadalom hosszú távú életképessége is az azt alkotó emberek életlehetőségének, jólétének, elégedettségének a függvénye.

Üdvös lenne, ha az izraeli gazdaság egyre nagyobb hányadát markukban tartó oligarchacsaládok önzést, mások kihasználását bátorító globálkapitalizmusa helyébe a jissuvnak, az ország lakosságának összetartó, egymást kölcsönösen segítő-támogató közössége lépne. Ha egyetlen nagy kibuccá kovácsolódna, hogy a jövő megpróbáltatásait minél kisebb veszteségekkel tudjuk átvészelni.

Adjon Isten békét, biztonságot, egészséget, jólétet, időben lehulló esőket, a vezetőknél józan belátást!

H. L.

Botrány Aradon

A rendőrök letartóztattak négy izraelit a dél-izraeli Aradon, miután erőszakos összecsapások történtek ki a város szekuláris és ultraortodox lakói között.

Hosszú ideje lappangó feszültség okozta a zavargásokat az ultraortodox lakosok beáramlását ellenzők és a helyi hárédi közösség tagjai között, mindkét oldal egymást szidta, összeütközésbe kerültek a rendőrséggel, és néhány hárédi tüntető lángoló gumiabroncsokat gurított egy szekuláris aktivista otthonára.

Négy tüntetőt tartóztattak le az esemény miatt a rendőrség szerint. A fogvatartottak közül kettő ultraortodox volt és kettő szekuláris a 10-es csatorna szerint.

Az incidens egy poszterre vezethető vissza, amely a guri chászid szekta vezetőjét ábrázolja „Arad nem eladó” felirattal, azzal vádolva az ultraortodoxokat, hogy „beszennyezik” a várost.

A tüntetés éjszakáján több száz szekuláris lakos gyűlt össze tiltakozása jelül, énekelve: „Arad örökre világi város marad. Arad a miénk, és nem fogunk lemondani róla” – írta a Ynet. A közelben ultraortodoxok gyülekeztek a posztert felrakó aktivista otthonánál, gumiabroncsokat gyújtottak fel és gurítottak a ház felé.

Jáir Lapid, a Jes Atid párt vezetője a Twitteren támogatásáról biztosította az aradi polgármestert és pártja tagját, Nissan Ben-Hamót, valamint a város lakóit. „Az erőkészlet nem fog nyerni. A rendőrségnek muszáj erős

kézzel fellépnie a szélsőséges hárédi erőkészlet viselkedésével szemben” – írta.

mert több alkalommal disznólábat helyezett el egy ortodox zsinagóga bejáratánál. Tettét azzal magyarázta

Forrás: Twitter

Mindeközben Jákov Litzman egészségügyi miniszter (Jahadut Hatorah) is a helyszínre érkezett, és találkozott a rendőrséggel.

A város már több éve vallási feszültségekkel küszködik, a hosszú ideje Aradon élő lakosok közül sokan ellenzik a hárédi jelenlétét.

2016 februárjában a rendőrség letartóztatta egy 60 éves aradi férfit,

a nyomozóknak, hogy dühös volt, amiért a zsinagógát a házához közeli menedékhelyen létesítették.

2015 decemberében egy 70 éves aradi nő egy ultraortodox férfit vett üldözőbe az utcán egy késsel, azt kiabálva: „Menj dolgozni!” A férfi sértetlenül megúsza a támadást, a nő letartóztatták.

Avi / ujskelet.live

Sorakozó ultraortodoxoknak

Megint elővették, újra csócsálják a már ezerszer lerágott csontot. Megint a lapok főcímein díszelnek, a tévéhíradókban mutatkoznak a fekete kaftános jesivabócherek, amint a már bevonult, egyenruhás katonafiatalok mellett oldalogva, sorba állnak az automatikus felmentésükért.

Évtizedek rutinos gyakorlata.

A Jedit Achronot címlapján ordító betűk: Cáv gijusz – behívóparancs. Fölötte, kisebb betűkkel a friss hír: a Legfelsőbb Bíróság (héber rövidítéssel bágác) megsemmisítette a felmentést. Hogy kikét és mi alól? Az olvasó már félmondatból is ért. A katonakorba ért „háredí”, más kifejezéssel ultraortodox fiatalokét a sorkatonai szolgálat alól. És a félmondat mellett a hír kiegészítése: „Ez hadüzenet”.

Nincs szükség állítmányra, tárgyra. Ki mondta, mit ért alatta? Nem fontos. Értjük. Képviselők fenyegetik felbomlással Netanjahu kormánykoalícióját: a vallásosok ezért, a liberálisok az ellenkezőjéért. Forr a politika, a közvélemény.

Az újságíróból lett liberális politikus, Jáir Lapid székütkölti a jelszót: sivjon bánétel – egyenlő teherviselés. Honvédelemben, munkában, országépítésben. A másik oldal válasza: a micvák, a Tóra utasításainak egyenlő viselése minden zsidó által. Hiszen abban van megírva minden jogalapunk erre az országra.

Akik a jesivabócherek bevonultatását szorgalmazzák, nem ismerik sem a Cáhált (Izraeli Hadsereg), sem a háredí közösséget. A két életforma: a katonai és a jesivabeli – kibékíthetetlenül különbözik, totálisan összeférhetetlen. A cikkíró, sajna, elég öreg ahhoz, hogy visszaemlékezzen „Ráful” (Rafael Eitan) tábornok, vezérkari főnök egyik nyilatkozatára, amelyet a már a 80-as években is körülvitatott témával – ultraortodoxok a Cáhálban – kapcsolatban tett. A nyilatkozat a Ráfulra annyira jellemző tömörséggel így hangzott: Hász vóháilil! Isten őrizzen!

Tudta, mit beszél.

Szellemi motiváció + testi-lelki alkalmasság = katona.

Ha csak az egyik hiányzik – megette a fene. Milyen katona lesz abból a fiatalból, akinél mindkettő hibádzik?

A háredí – ultraortodox – fiatalok automatikus felmentését a sorozás alól David Ben-Gurion, az országalapító miniszterelnök rendelte el, még 1948-ban, az állam megalapításakor. Célja az egykor Kelet-Európában virágzó, a holokauszt éveiben szinte az utolsóig megsemmisült jesivák rabbiái, tanulói maradványainak megőrzése volt.

Akkor néhány ezren lehettek. Ám a körökben szokásos nagycsaládos modellel évtizedek alatt százezres tömegekké tette őket. Szélsőségesen konzervatív életvitelük egyre inkább konfliktusok forrásává válik a többség szemében. Egy-egy kisebb várost szinte kisajátítanak, az eredetileg világi vagy csupán módjával hagyományörző többséget kisebbséggé változtatják, minden szombati közlekedést erőszakkal szüntetik meg, a legszigorúbban kóser ételkészítésként kívül mást nem tűnnek.

Fentiekben nincs szó a nemzeti-vallásos jesivákról és jesivaközépiskolákról, ahol nyelvet, matematikát-fizikát-kémiát, történelmet, földrajzot és számítástechnikát is tanulnak – nem is szólva a Bár-Ilán Egyetemről. És ők nemcsak bevonulnak, de sok példaadó, kitüntetett tiszt is kikerül közülük. Ma jobbára ők az az idealista emberanyag, ami valamikor a kibucok ifjúsága volt – és manapság, sajnos, utóbbiakra egyre kevésbé jellemző.

Halmos László

Vagány zsidók nyomában – a nyolckerben

A Hosszúlépés csapatának legújabb, a Gláser Jakab Emlékalapítvánnyal közösen szervezett sétáján fedeztük fel a nyolcker történetéből eddig „kifelejtt”, ámde annál izgalmasabb helyszíneket. Városnézés kaszinóból lett zsinagógától estéknént focipályaként üzemelő piacon át André Kertész mamájának kávéméréséig.

Ha a pesti zsidó negyed szóba kerül, mindenki azonnal a jól ismert, hetedik kerületi utcákra gondol, pedig akár hiszi, akár nem, a zsidó negyed annak idején bizony nem ért véget a Dohány utcánál! A 20. század elején a főváros harmadik legnagyobb zsidó közössége a Józsefvárosban élt, ahol ma már mindössze néhány tucat ember őrzi ennek a letűnt kornak az emlékét.

Alfa és ómega

Sétánkat Budapest legrégebbi főpályaudvaránál, a Józsefvárosi pályaudvarnál kezdtük, amely a Keleti 1884-es megnyitása után veszítette el központi szerepét, 2005-ben pedig végleg bezárt. Az épület a tervek szerint hamarosan egy holokausztoktatási és -emlékközpontnak, a Sorsok Házának adja majd át a helyét. Emiatt most csak kívülről tudtuk szemügyre venni, de az öregedő, kénsárga épület felcsigázta a fantáziánkat, szívesen megnéznénk egyszer a peronok és a régi táblákat is – úgy tippeljük, hogy a gyűjtők aranybányájára bukkannánk.

A túrát ott kezdtük hát, ahol a századforduló környékén a jobb megélhetés reményében a városba érkező vidéki zsidó kereskedők leszálltak a vonatról, és ahonnan mindössze néhány évtizeddel később elindították a fővárosi zsidóságot deportáló első vonogonokat. A holokauszt tragédiáját megelőző évtizedek történetében azonban még számos említésre méltó eseményt találni. *Fris E. Katának* és *Adler Tamásnak*, a Gláser Jakab Emlékalapítvány kutatóinak meséit hallgatva pedig lépésről lépésre tárult fel előttünk a kerület múltjának ez a mindeddig homályos fedte időszaka.

A letelepedés és a kezdetek

A Józsefváros a 19. század második felében Budapest akkori méretéből adódóan a város legszélein – a városfalon kívül – fektült, és egyfajta ugródeszkaként szolgált a vidékieknek a fényűző belvárosi élet felé. Talán a kerület atmoszférája lehetett az oka, vagy valami egészen más, de a Józsefvárostól végül mégsem lett átjáróház. Sőt, több visszaemlékezés is szól arról, hogy bár sokan megtehették volna, hogy továbbálljanak, inkább maradtak, és kicsi, zsúfolt bérházakban éltek le a hátralévő éveiket. A Józsefváros ebben az időszakban igazi multikulti környék volt, békében megfértek egymás mellett a különböző vallású és nemzetiségű lakók.

A kutatások mégis azt bizonyítják, hogy a zsidó közösség itt kevésbé asszimilálódott, mint a hetedik és a tizenharmadik kerületben. A letelepedést követően több olyan házközösség is alakult, amelyet direkt úgy hoztak létre, hogy megkönnyítsék a kereskedők és a munkások számára a valóságos lakást. Ilyen volt az első épület is, ahová sétánk során benézhetünk: a Dobozi utca 19.

A ház az erzsébetvárosi Orczy-házhoz hasonló szerepet látott el akkoriban: egyesítette azokat a funkciókat, amelyekre egy vallásos zsidónak a legnagyobb szüksége lehet, hogy még szombatban is elintézhesse ügyes-bajos dolgait anélkül, hogy ki kéne lépnie az utcára. A ház lakói még egy saját lakászsinagógára is összedobták a pénzt, miután nem kaptak erre állami támogatást.

Tudta?

A Józsefvárosban található a legtöbb védett utcanev Budapestben: az

1700-as években nevezték még el őket a helyi lakosok, és azóta egy kivételével az összes utca neve változatlan.

Anno mikve, ma már kísértetjárta romok

Utunk innen a Magdolna utca 29–31.-hez vezetett. Mivel a 20. század első felében hazánkban még nem volt divat sem a szocio-, sem az épületfotózás, itt meglehetősen nagy szükség volt a képzelőerőnkre, ugyanis egyetlen, omladozó fal maradt csak abból a világból, amiről Kata és Tamás olyan nagy átéléssel mesélt.

Próbáltuk elképzelni, hogy a dűldező romok helyén a 20-as években a kerület ortodox zsidó központja állt, ahol először kóser mézsárszék, imaházat, húsboltot és mikvét alakítottak

Ósrégi imakönyvek

Fotó: Sári / Travelo

ki, majd szép lassan az egészet jókora épületegyüttesé bővítették, egy óvodával és egy elemi iskolával kiegészítve. Megtudtuk, hogy a mikve a közhiedelemmel ellentétben nem csupán a nők rituális fürdőhelye volt, de az ünnep bejövetele előtt, péntek estéknént, a férfiak is eljártak ide. De itt merítették meg az új edényt is, illetve azoknak is ide vezetett az első útjuk, akik betértek a zsidó vallásba.

További érdekesség, hogy a Magdolna utcát ugyanaz a tervezőpáros, a Löffler testvérek tervezték, akiknek a hetedik kerületi Kazinczy utcai zsinagógát is köszönhetjük.

Zsibárosok és vagány nők

A zsidó családok többnyire a Teleki tér környékén telepedtek le, ahol a vallásos élethez szükséges infrastruktúra is hamar kialakult: egymás után nyitottak a kóser boltok és pékségek, a fűszerek és a zsibárosok, akiknek külön helyet is kijelöltek a téren. A zsibvásár egy idő után zöldség-gyümölcs standokkal egészült ki – így indult a története a Teleki téri piacnak, amely rövidesen a kerület emblematikus helyszínévé vált, ahol a világon minden lehetett kapni. Erről tanúskodik egy korabeli mondás is, miszerint „ami a Teleki téri piacon nincs, az nem is létezik”.

A különleges bútoroktól kezdve a temérdek ruhán át rengeteg használt cikket szereztek be a zsibárosok a közelben székelő ószeresektől, majd lehengerlő szövegekkel beszéltek rá vevőikre olyan tárgyakra, amiket eredetileg eszköz ágában sem volt megvenni. A piac másik felén kaptak helyet az élelmiszereket áruló kereskedők, középen pedig egy hatalmas lóhússzék állt, amire a mai napig emlékeznek a környék idősebb lakói. Persze a régiéknél közöttük olyan is akad, akinek a piacról egész más ugrik be: például Kocsis Sándor, az Aranycsapat legendás csatára, aki estéknént ide járt rúgni a bőrt a barátjaival, miután bezárt a piac. Az ő apukája volt ugyanis az őr, és beengedte őket.

Amikor elkezdtek elhurcolni a zsidó férfiakat, ahelyett, hogy bezárták volna a piacot, a nők a kezükbe vették az irányítást, és egészen addig vitték tovább a standokat, amíg át nem kellett őket adniuk a keresztény hadiözegeknek 1943-ban.

A kávémérés menő, főleg ha egy sztárfotós anyukája csinálja!

A Józsefváros lakóinak a 20. század elején semmi kétségük sem volt afelől, hogy mindenük meglehet, ami a pesti rongyázáshoz kell, csak egy kicsit szűkebbre kell szabni a kereteket. Így született meg a kerület egyik legpazarabb vendéglátóhelye, özevgy Kertész Lipótné született Hoffmann Ernesztina kávémérése is a Teleki tér 6. szám alatt.

Az André Kertész anyukája által üzemeltetett kávémérés a kávéházhoz hasonlóan a társasági élet középpontja volt, azzal a különbséggel, hogy itt nem lehetett biliárdozni és kártyázni, este 11 és hajnali 3 között pedig be kellett zárni a helyet. De ez sosem vette el a vendégek kedvét a visszatéréstől. Az 50-es évektől a kávémérés helyét egy kultikus kocsmá vette át Bartók Terem néven, amely a közelmúltig talponállóként üzemelt, most azonban sajnos csak egy lehűzött roló várt itt minket.

A „Kis Varsó” legendája

A Népszínház utcára érve, Adler Tamás belekezdett egy érdekes történetbe. Eszerint nem maradéktalanul igaz az az állítás, amely szerint a városi zsidóság az utolsó pillanatig annyira naivan hitt abban, hogy velük nem történhet meg az, ami vidéken megtörtént, hogy semmilyen „óvintézkedést” nem tettek a tragédia elkerülésére – nem menekültek el vagy kerestek időben biztonságos búvóhelyet.

A „Kis Varsó” legendája szerint több olyan épület is volt a józsefvárosi csillagos házak között, ahol a zsidók hasonlóképp felláztak a német megszállók ellen, mint Varsóban. Több, egymásnak ellentmondó történet is kering ezzel kapcsolatban, az alapítvány pedig a mai napig kutatásokat folytat, hogy szilárd bizonyítékokat találjon ezek hitelességét illetően. Annyi azonban biztos, hogy az 1944. október 15-i nyilas hatalomátvételt követően az egész városban itt voltak a legkegyetlenebb pogromok. A Népszínház utca 59.-ben 22 férfit lőttek agyon a nyilasok; de olyan is előfordult, hogy zsidó fiatalok öltöztek náci egyenruhába, hogy így menekítsenek ki minél több embert a megszállók kezei közül.

Az egyetlen zsinagóga és az utolsó stíbel

A Teleki téren és környékén a második világháború előtt több mint ötven kisebb imaház (úgynevezett stíbel) működött, melyek közül már csak egyetlenegy maradt fenn, a Teleki tér 22. szám alatt. Bár a szokásai alapján a szefárd imaházak közé sorolták annak idején, Raj Tamás – aki a 80-as években illegális rabbiként tevékenykedett itt – azt mesélte, hogy a Teleki téri zsidóság teljesen önálló alkalattal bírt, „nem volt neológ és nem volt ortodox: Teleki téri volt”.

A mindössze három helyiségből álló imaházban mindent igyekeztek az eredeti, 1910-es állapotában megőrizni, ezért ide belépni olyan volt, mint egy valódi időutazásra indulni. A különleges mintázatú falaktól a százéves, poros imakönyveken át a visszafelé járó falóráig minden tárgya egyenként beleszereltünk.

Utolsó állomásunk a Józsefváros máig működő zsinagógája, a Nagy Fuvaros utcai zsinagóga volt, melyet az Emberbarát Egyesület alakított át egy kaszinóból 1924-ben a közösségi terek iránti egyre növekvő igény kielégítésére. A zsinagóga 1944-től vöröskeresztes gyerekenhelyként működött, és kétszáz gyerek életét mentette meg Budapest ostroma alatt. A karitatív tevékenységekre ma is nagy figyelmet fordítanak: a zsinagóga neogylete folyamatosan dolgozik a rászorulóknak megsegítésén.

Travelo

Disznóság egy volt csehországi táborban

A cseh kormányknak hosszú évek után sikerült elérnie, hogy végre bezárjon az a sertésfarms, amely az egykori Lety koncentrációs tábor területén működik.

A rendszerváltás óta hatalmon lévő cseh kormányok mindegyike megpróbálta elérni, hogy a volt náci koncentrációs tábor területén működő sertésfarmot bezárják, de jogi huzavona és egyéb okok miatt ez nem sikerült nekik.

Most viszont úgy néz ki, hogy Bohuslav Sobotka kormánya végre pontot tud tenni a több mint 20 éve húzódó ügy végére. A kabinet 2016 novemberében kezdte meg a tárgyalásokat a sertésfarmot üzemeltető AGPI vezetőivel. Az utóbbiak közül Jan Cech vezérigazgató-helyettes most jelentette be, hogy elfogadják a kormány ajánlatát, és kompenzáció fejében felszámolják a farmot. Arról azonban Daniel Herman kulturális miniszter sem tett említést, hogy a kormány végül mennyit fog fizetni.

Lety körülbelül 80 km-re található Prágától. A második világháború idején, 1940-ben a náci először egy munkatábort létesítettek itt, majd később koncentrációs táborrá változtatták. Azt pontosan nem tudni, hogy összesen hány embert tartottak itt fogva. Becslések szerint körülbelül hatezer, főként roma származású embert hurcoltak ide a náci. A megmaradt dokumentumok azonban 1309 fogolyról tanúskodnak, akik közül 365-en a táborban haltak meg, a többiek pedig végül Auschwitzba szállították.

Pap Gergely / globoport.hu

Hitler indiai kultusza

A Mein Kampf India minden nagyobb nyelvén kapható, és ötvenmillió példány fogyott el belőle. Személy szerint Hitler, továbbá eszméi is egymással látszólag ellentétes okokból hódítanak, ha nem is a többség körében. Főként a muszlim kisebbség, illetve a muszlimellenes hindu szélsőségesek között terjednek. Az indiai kutatók szerint hasznos lenne, ha legalább az egyetemeken tanítanának judaisztikát.

„Már a náci is egyszerre igyekeztek antiszemita propagandát folytatni mind a muszlimok, mind a hinduk körében” – olvassuk *Navras Jaat Aafreedi* judaizmuskutatótól, az Uttar Pradesh állambeli Gautam Buddha Egyetem előadójától az Academia honlapján.

Mint a Metazimban is olvasható volt, a hitleri Németország igen aktív propagandát folytatott a muszlim világban, olyannyira, hogy egyes kutatók egyenesen innen eredeztetik a mai iszlamista szélsőséget. Aafreedi is a harmincas évekre vezeti vissza Hitler kultuszát és az antiszemitizmust, azzal a különbséggel, hogy a náci propagandisták annak idején egyszerre arattak sikereket az antiszemitizmussal a muszlimok és a szélsőséges hinduk körében. A muszlimok esetében semmi mást nem kellett kitalálniuk, mint amit a Közel-Keleten hirdettek. A hinduknak viszont azzal érveltek, hogy nekik a muszlimok az ellenségeik, csakúgy, mint a németeknek a zsidók.

Hatott is ez az érvelés, de nem csupán a szélsőségesek körében. A Kongresszus Párt elnöke, Subhas Chandra ellenezte, hogy India zsidó menekülteket fogadjon be, és a háború alatt Goebbels egyik lapjában, az *Angriff*-ban azt fejtegette, hogy az antiszemitizmust Indiának is magáévá kell tennie. Ez azért sosem volt a Kongresszus álláspontja. Mahatma Gandhi, akitől ugyan John Lukács azt idézi a párviaadal című könyvében, hogy a náci Németország franciaországi sikerei után méltatta Hitlert, mint akit nagy emberré fog számon tartani a történelem, 1940 decemberében levélben tiltakozott a náci diktátornál „embertelen cselekedetei”, nevezetesen „Csehszlovákia megalázása és Lengyelország meggyalázása” miatt. A Kongresszus Pártnál sokkal kevésbé befolyásos szélsőséges hindu

nacionalisták körében viszont teljesen bevett a Hitler-kultusz, és a náci a zsidóüldözést példának tekintik arra nézve, hogyan kell eljárni a muszlimok ellen. Arról nem tudnak, hogy a zsidók és a németek között nem is volt olyasfajta ellentét, mint a hinduk és a muszlimok között Indiában.

Aafreedi paradox jelenségek tartja a Hitler-kultusz és az antiszemitizmust, mivelhogy az egymillió-háromszázmillió lakosú Indiában ötezer sem tesz ki a zsidóság lélekszáma, vagyis gyakorlatilag a zsidók nélküli antiszemitizmus talán legékesebb példájával van dolgunk.

Nem mintha a zsidóság nem lett volna jelen az indiai történelemben: legalább ezerévesek voltak zsidók Indiában, ha kevesen is. Annál furcsább, hogy a tantárgyak és az egyetemi tanári szakok állami jegyzékében a judaisztika nem szerepel, holott a szomszédos Kínában például „virágzik az egyetemeken”. Aafreedi szerint az állam kerülni igyekszik az etnikailag kényes témákat, és mivel az erőszakcselekményekre hajlamos muszlimok körében természetesen erős az antiszemitizmus, jobbnak látja nem bolygatni a dolgot. Ezt a feltevését azzal támasztja alá, hogy India szétválása sem egyetemi tantárgy, mivelhogy India és Pakisztán, a két utódállam között a függetlenség kivívásával egyidejűleg azonnal háború robbant ki, és a vitatott hovatartozású Kaszmírban ma sincs béke.

Mindenesetre a muszlimok és a szélsőséges hindu nacionalisták körében egyaránt hódít az antiszemitizmus és a holokauszttagadás, vagy legalábbis a holokauszt relativizálásának az a különösen erős válfaja, amely az európai zsidóság többségének kiirtásához hasonlítja az izraeli hatóságoknak a palesztin ügyben tanúsított magatartását. Végül is nem véletlen, írja Aafreedi, hogy Gandhi hindu szélsőségesek ölték meg. Úgy véli, hogy a Hitler-kultusz terjedését fékezhetné, ha végre bevezetnék a judaisztikaoktatást az indiai egyetemeken. Igaz, Hitler nemcsak az antiszemitizmussal szerzett híveket magának Indiában, hanem az árjakultussal is, márpedig ezen még a judaisztikaoktatás sem sokat segítene.

Metazin

Szilárd Klára festőre emlékezünk

(folytatás a 2. oldalról)

ahol nagyméretű plasztikáiból szoborparkot hozott létre. Olajképein és akvarelljein a város számos részletét megörökítette.

Szilárd Klára életműve roppant változatos. Festészetét az absztrakt expresszionizmus változatai alakítják, szobrászatát a konstruktív komponálás, vastárgyak és ipari vasgátrmányok alkalmazása jellemzi. Az 1990-es évektől kezdve festészetében újra megjelennek a világos, élénk, vibráló színek. Munkái ma a Szépművészeti Múzeumban találhatóak.

A művész tagja lett az Izraeli Festők és Szobrászok Egyesületének, a jaffai művészkolóniának és az Ein Hod-i művészfalunak, itthon a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének (MAOE), a Magyar Festők Társaságának, a Magyar Szobrászok Társaságának és a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének. Élete során csaknem hetven önálló kiállítása volt Izraelben, Magyarországon és Európa nagyvárosaiban (Párizs, Róma, Bézel, Genf, London). Alkotásait több közgyűjteményben és magángyűjteményben őrzik külföldön és itthon. Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el Izraelben, Braziliában és Svájcban. A művész 2002-ben a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje kitüntetésben részesült.

Szilárd Klára 97 éves korában, otthonában álmában hunyt el.

Kultúra.hu

A festőművésznő személyében lapunk hűséges olvasójától is búcsúzik az Új Élet szerkesztősége.

APRÓ- HIRDETÉS

VEGYES

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITA-PHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdentel.hu és www.mini-implantatum.hu

Tóthné Húvös Katalin fogtechnikuskemester. Fogsorok, hidak készítése, javítása soron kívül. Fogszábrályozó, fogfehérítő. Fogászati háttér biztosított. Szolid árak. Mozdalkorlátozottakhoz házhoz megyünk. Hétfélig ügyelet. 1013 Bp., Krisztina krt. 51. fszt. 1. Déli pályaudvarhoz közel. 06-30-222-3016, 06-1-356-9372.

Szines és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátymtatás, könyvnyomtatás, névjegykészítés a Mammut I.-ben (III. em. 312-es üzlet), a II., és a VI. kerületben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523,

Gyűjtő venne bélyeggyűjteményt, képeslapokat. 06-20-522-5690, este 06-1-322-8439.

Órajavítás, faliórák felújítása garanciával. Jung Péter, VII., Garay utca 45. 06-70-505-5620, www.jungoras.hu

Önkéntes programunk változatlanul működik és folytatódik! Gyere velünk önkéntesnek Izraelbe! Csoportok indulnak: 2017. december 24. – 2018. január 7., január 14. – február 4., február 4. – február 25., április 22. – május 13. Bővebb információ és jelentkezés: Deutsch János, +36-20-233-8454, janos.deutsch76@freemail.hu, vagy az Izraeli Kulturális Intézetben (VI. ker., Paulay Ede u. 1.) minden kedden, 16–17 óra között.

Budapesten vagy Bécsben idős, egyedülálló személy gondozását, eltarthatását vállalom. 06-30-468-6102.

Kastélyok berendezéséhez vásárolok festményeket, ezüsttárgyakat, ét-készletet, cukordobozt, tálcát stb., Kovács Margittól kerámiákat, herendi porcelánokat, régi álló-, fali-, asztali órákat, bútorokat, márványszobrokat stb. Teljes hagyatékként első vevőként a legmagasabb árat fizetem készpénzzel. Értékbecslés díjtalan. 06-20-280-0151.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 4800 Ft

Külföldre 6800 Ft/év

USA és Izrael: 7500 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Térjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Térjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézkése a 06-(1)-767-8262-es

számon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

mondAt Kft., www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

Szaltó a folyosón

Bevallom, régi adósságom volt magammal szemben, hogy a sok-sok zsidó sportolói portrém után még nem írtam egykori iskolatársamról, Sós, alias Schwartz Péterről.

Az én időmben két ilyen neves sportoló koportta a Madách Gimnázium padjait, a tornász Sós Peti és a focista Albert Flóri.

Sós érettségiző diák volt, Albert másodikos, jómagam akkor kezdtem, elsős voltam.

Sós Petinek volt egy – gondolom, azóta is egyedülálló – magánszáma, hogy a szokásos iskolabálakon öltönyben, nyakkendőben – akkor még így illett –, némi honorárium fejében, a diákok elszörnyülködése közepette hátraszaltókat csinált a folyosón.

Madách Imre Gimnázium. Számos híresség alma matere

Persze könnyű volt neki többszörös magyar ifjúsági tornászajnóként, de ezt akkor én még nem tudtam róla. Később az ötvenes évek végének és a hatvanas éveknek kiemelkedő versenyzője lett, az 1964-es tokiói olimpia magyar csapatának tagja.

De visszatérve a gyerekkorhoz.

A Schwartz család is megszenvedte a nyilas időszakot. Miközben a család-főt munkaszolgálatra kényszerítették (ahonnan többször megszökött), az édesanya nyolcéves kislányával és hatéves Péter fiával gettóban és védett házban rejtgette át a szörnyű napokat, heteket, hónapokat. De túlélték valamennyien.

Péter elkezdte az általánost. Előbb a Kertész, majd a Wesselényi utcai iskolába járt. Bár micváját – az áldott emlékü Katona főrabbi tanításával – a Dohány utcai templomban tartották.

Unokatestvérével együtt ez idő tájt lett a Vörös Meteor tornaszakosztályának igazolt versenyzője, és egyre biztatóbb eredményeket ért el a korosztályos viadalokon.

Gimnazista korában megnyerte az országos középiskolák bajnokságot, nagy dicsőséget szerezve ezzel a Madáchnak és örömet Solymosy tanár úrnak (Sotinak), aki nemcsak a tornatanárunk volt, hanem aktuálisan a Postás női csapatának, a magyar női tornászválogatottnak is edzője.

Sós Peti nemcsak sportbeli tudásáért csodáltuk, hanem irigyeltük azért is, mert átkozottul jóképű fiú volt, a tornászok végtelenségig kidolgozott testével. (Volt olyan lányismerősöm, aki konyhájuk frissen szívecskésre hengerelt falán minden mintába beleírta Péter nevét. Hogy mit kapott ezért a szüleitől, azal sohasem hengegett...)

Érettségi után elvégezte a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolát. Sokáig a vendéglátóiparban dolgozott magas beosztású vezetőként.

Persze akkor még a sport állt az élete középpontjában. Sűrű volt a versenynaptára, tele hazai és nemzetközi fellépésekkel. Tizenötösörös verhetetlen magyar bajnok gyűrűn, de válogatott szinten teljesített lóugrásban és talajon is.

Jó eredményt ért el a magyar csapattal az 1964-es tokiói olimpián is. A társakkal, Aranyos Istvánnal, Csányi Rajmunddal, Cser Győzővel, Lelkes Andrásal és Varga Lajossal, a nemzetek versenyében a 9. helyet szerezték meg. Eközben Makray Katica ezüstérmes lett felemás korlátlan, Duczka Anikó pedig bronzot ért el műszabad gyakorlatával. A magyar tornasport erről az olimpiáról sem jött haza üres kézzel.

Ezeket az emlékeket és a későbbi nagy sikereket idézik fel negyedévenként a Thököly Étteremben a ma már erősen öszülő bajnokok és a meghívott ifjú titánok.

Bátran állíthatjuk, hogy amilyen sikeres volt Sós Péter versenyzői pályája, olyan eredményesen alakult a civil élete is: vezetői beosztásban dolgozott a VIII. kerületi, az Észak-budai Vendéglátóipari Vállalatnál és a Dél-budai Áfésznál. Sok-sok vendéglői egység és több száz dolgozó főnöke volt.

A felelősségteljes munka mellett nem szakadt el a kedvenc sportágától sem. Sikeres utánpótlásedző volt, előbb a Ganz-Mávagban, majd hosszú évekig, mondhatnánk mindvégig, az Újpesti Dózsa tornaszakosztályánál. Számtalan bajnokot nevelt, többek között Kakuk Józsefet, aki magyar bajnokságai mellett olimpiai résztvevő is volt.

Péter munkássége utolsó éveiben elhagyta a vendéglátóipart, és az autókerekeskedésben kereste a kenyerét. A Mazda egyik legsikeresebb kereskedelmi vezetője lett (talán tokiói nosztalgiaiból is), majd ezt folytatva, hasonló eredményeket ért el a dél-koreai Kia autók értékesítése terén is.

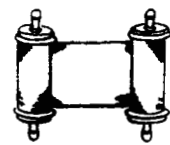
Nyelvtanárni feleségével túl vannak az aranylakodalmukon.

Ágnes lánya Balázs Béla-díjas filmrendező, a Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál igazgatója. Gábor fia az ország egyik legnagyobb autóforgalmazó cégénél finanszírozási üzletágvezető. Mindkét gyermeke 2–2 unokával ajándékozta meg.

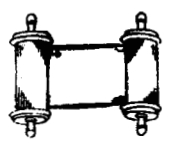
Péter fiatalos külsejét nemcsak nagyszerű sportolói múltjának, rendezett, harmonikus családi életének, hanem szabadideje tudatos eltöltésének is köszönheti. Balatonkenesén úszik, szörfözik, pecázik. Télen nagy szenvedélyének, a síelésnek hódol.

Ezenkívül Budapest sűrű levegőjét fölcsérlette Solymár tágas vidékével. Ott él az egész család nagy-nagy összetartásban, szeretetben.

Molát Ferenc

IMADÓK

Templomok	Péntek este Okt. 20.	Szombat reggel Okt. 21.	Péntek este Okt. 27.	Szombat reggel Okt. 28.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	18.30	9.30	18.30	9.30
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	18.30	9.30	18.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	17.40	8.00	17.30	8.00
Scheiber S. u. 27.	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 2.	17.40	8.00	17.30	8.00
Alma u. 2.	18.00	9.00	18.00	9.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	17.40	9.00	17.30	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		9.30		9.30
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	16.30		16.30	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	17.30	9.30	17.30	9.30
Debrecen (Pásti u. 4.)	17.30	8.00	17.30	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	17.30	8.00	17.20	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	17.00	8.00	17.00	8.00
Pécs (Füred u. 1.)	18.30	8.30	18.30	8.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.00	
Kaposvár (Bersenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	

NAPTÁR

Oktober 20. péntek	Tisri 30.	Gyertyagyújtás: 5.29. Újhold 1.
Oktober 21. szombat	Chesván 1.	Szombat kimenetele 6.32 Újhold 2.
Oktober 27. péntek	Chesván 7.	Gyertyagyújtás: 5.16
Oktober 28. szombat	Chesván 8.	Szombat kimenetele 6.20

Piri néni

„Élünk, míg élünk, de gyermekkorunk

az Istennél is halhatatlanabb.”

A héber költő sorai jutnak eszembe, amikor Piri nénit, az egykori ortodox óvoda vezetőjét köszöntöm 80. születésnapja alkalmából.

Fischer Miklósné. Ez a polgári neve. De többszörös gyereke és azok szülei közül is csak nagyon kevesen ismerték így, sőt volt, aki nem is tudta.

Piri néni. Ha ez a név elhangzott a 60-as, 70-es években az akkori zsidó negyedben (nem így nevezték, pedig sokkal több hittestvérünk lakta akkor, mint most), senki nem kérdezte, melyik Piri néni. Egész életét a hagyományhoz kötötte, köti.

Ha nem ortodox testvérünkről írnék, szívesebben használnám az

„ikon” kifejezést, merthogy az, a fővárosi zsidóság egyik jelképe, a jiddiskájt nagyszónya.

Alef, bész, gimmel,
daled, hé, vov,
zajen, chesz, tesz,
JÜÜÜD

– hangzottak ki naponta a Dob utca 35. udvarára a nyitott ablakokon át „vezénylő” szavai, és a vékonyka cérnahangok utánakiáltották a héber betűket. Kicsit dallamosan, kicsit énekelve. Nemkülönböztetve a bróchék szövegét, a bensolás mondatait.

Az egyetlen zsidó óvoda volt az országban. Nem voltak számítógépek, a technika megannyi vívmányát nélkülözte ez a különleges intézmény.

De volt egy asszony. Sugározta a szeretetet, a tudást, az igazi jiddiskájt.

Ahogy otthon látta.

Az utolsó, klasszikus értelemben vett ortodox óvónő. Mit óvónő? Piri néni!

Bis 120!

Kardos Péter

(Új Élet, 2012. szeptember 15.)

Fischer Miklósné nagy részvétellel kísérték utolsó útjára a Csucsor utcai ortodox temetőben. Egykori növénydekei, családtagjai, rokonai és tisztelőinek sokasága jelent meg a szukkot chol hámoéd 3. napján megtartott búcsúztatásán. 85 éves volt.

MAGÁNYOMOZÁS FELSŐFOKON!

KOBA

DETEKTÍVIRODA:

06-70-647-7766,

www.kobadetectiv.hu

Halálozások

Fájdalommal tudatjuk, hogy Székely Györgyné (született Kasznár Éva) életének 92. évében váratlanul elhunyt. Utolsó útjára 2017. szeptember 14-én kísértük a Kozma utcai izraelita temetőben. Gyászolják: gyermekei, Ádám, András és Anna Mária, menyei, unokái, dédunokái, egész szerető családjá és barátai. (x)

A nagypapa unokája

Az MTK immár 130 éves történetében most fordult elő másodszor, hogy a rajongói körből hivatásos vezetővé avanzsált egy sportember. Először az 1888-as megalakuláskor az akkor 12 éves Brüll Alfréd határozta el, hogy egyszer a kék-fehér együttes vezetője lesz. Aztán huszonnégy éves korától mártírháláláig, sok dicsőséget szerezve, 40 évig állt a klub élén. Nemrég az MTK tisztújító közgyűlése nagy többséggel megválasztotta Stern Pétert, az MTK Baráti Kör elnökét a sportklub alelnökének.

Péter barátaival együtt 2006-ban megalapította az MTK szurkolói labdarúgócsapatát, amely maig szerepel Budapest egyik alsóbb osztályában. Majd amikor 2010-ben letelt az MTK Baráti Kör elnökségének mandátuma, a közgyűlés – emlékszem rá – azzal állt mögé az elnökválasztáskor, hogy fiatal, energikus, jó közösség-szervező és ízig-veéig elkötelezett, még az ereiben is kék-fehér vér folyik.

Stern Péter mostani tisztsége betetőzése egy folyamatnak, amelyet titokban célul tűzött maga elé, amire ifjúkora óta vágyott. A Baráti Kör élén végzett munkája pedig tiszta lap volt, elismerést váltott ki az egyesület vezetőinek körében.

Az MTK mai irányítói jól látják, hogy a labdarúgáson kívül – amely

bizonyos önállóságot élvez – valamennyi szakosztály fontos az egyesület számára. Ez a szemlélet nem új Stern Péter számára, hiszen már a Baráti Körben megvalósult az a gyakorlat, hogy egy-egy vezetőségi tag egy-egy szakosztályt gesztortált. Neki a kajak-kenu jutott. Talán nem véletlen, hogy 10 éves, legkisebb fia is ezt a kemény, ám a magyaroknak sok sikert hozó sportágat választotta.

És akkor valamit a családról, Péter erős háttörőjáról. Valamikor az Anna Frank Gimnáziumban (a Scheiber elődjében) érettségizett. Majd a Külker Főiskola következett, itt alapozta meg angolnyelv-tudását is. Ezután 8 évig Izraelben és Jeruzsálemben élt, ahol a világhírű, több Nobel-díjjal adó Héber Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakán tanult. Ott lett társa szintén magyar származású felesége, *Andrea*, és ott született első fia, a most 23 éves *Dániel*. Ezt követően úgy döntöttek, hogy hazajönnek, és itthon kezdenek vállalkozásokba. És itthon terebélyesedett ki a család a most 18 éves *Jonatámmal* és a már említett 10 éves *Sámuellal*.

S ha már család, na, erről érdemes nem egy-két szót szólni. Péter apja régi barátom a Hungária körútról. S mint a körúti Royal Ruhaház főnökének, gyakori vendége voltam öltönyös korszakomban. Édesanyja a Síp utcából ment nyugdíjba, ahol a

bérosszálláson dolgozott. Hanem a nagypapa, mint írásom címében írtam, az a Stern László volt, aki csodálatos hangjával, egyéniségével legendás alakja volt a magyar kántorvilágnak. Stern László hét testvére közül a legtöbbre a most is élő *Mose* vitte, aki nemcsak jeruzsálemi főkantor volt, hanem Dél-Afrikától Brazílián át New Yorkig számtalan helyen csillogtatta ragyogó tudását, tehetségét. (Sokszor lépett fel őrési sikerrel budapesti koncerteken is.)

És akkor még szólnom kell arról, hogy Stern László testvérei közül az egyik lány hozzáment egy Klein fiúhoz, és fiaikból varázslatos cházánok lettek: *Kelen Tibor*, *Klein Ervin*, *Kálmán Tamás* és a Magyar Állami Operaház tenor sztárja, *Kelen Péter*.

És egy sportszervező is, a talán ma az egyik legnagyobb ökolívóvédői tudással, tapasztalattal rendelkező *Klein Csaba*, és ezen az ágon Péter egyik lány másod-unokatestvére, *Klein Judit* csillogtattja ragyogó énekes tudását.

De visszatérve írásom főszereplőjéhez: Stern Péter számára a marshallbot adva van. Rajta múlik, hogy beírja-e magát az MTK 130. évforduló aranykönyvébe. S ha már vele kapcsolatban szólnunk a kajak-kenu-ról, képletesen szólva jó időben szállt be a kék-fehér hajóba. Nagy fejlesztések előtt áll az egyesület, a közel 30 szakosztály majd kétezer versenyzővel, edzővel, segítő személyzettel rendelkezik. Az egykori Taurus Gumigyár és a Józsefvárosi piac területén sportcsarnokok, sportpályák épülnek az egyesület számára, és ide költözik majd Agárdról a Sándor Károly Labdarúgó Akadémia is. Az itt felépülő létesítmények képezik majd a 2019-es budapesti Maccabi Európa Játékok sportinfrastruktúráját, amely a Játékokat követően a zsidó közösség sportéletét is szolgálja fogja. Amúgy Stern Péter lett a Játékokat szolgáló projekt vezetője.

Mi kell ezeknek az ember próbáló feladatoknak a végrehajtásához? Mindenekelőtt jó erő, egészség. Biztos, stabil családi háttér. Segítő barátok, munkatársak, és az a tudás, tapasztalat, szeretet, amivel Péter már rendelkezik. És akkor a gyerekkori, ifjúkori kék-fehér álmok valóra válnak.

Molát Ferenc

Kész vagyok ÖNINTERJÚ

– Ki és mire van kész, rabbi úr?
– A nyelv állandóan változik, a mondások is, ez utóbbiak szinte divatfüggők.
– Például?
– Most a „kész vagyok” a divat.
– Éspedig?
– Az egyik politikus azt mondta: Kész vagyok bocsánatot kérni a zsidóktól, cigányoktól stb. De nem kér bocsánatot! Egyik körzetünk elnöke: Kész vagyok félreállni, csinálják azok, akik... De nem áll félre!
– Mitől lett ez divatos?
– Hát nem érti??? A kifejezés lehet fenyegetés, reménykeltés, biztatás, zsarolás, attól függően, kik a célszemélyek. Ő csak „kész arra, hogy”. A státusza viszont jottányit sem változik.
– Ez nyelvünk gazdagsága.
– Így is lehet mondani. Jó néhány évtizede a tiszteletem méltó és arra érdemes rabbihoz jártunk talmudra. Akik foglalkoztak már vele, azok fogják igazán értékelni a mondást, merthogy soha nem választott igennel vagy nemmel. Válasza valamely talmudi kérdésre: Ahogy vesszük.
– Ez jó. Teljesen kész vagyok!
Kardos Péter

...és ideje van a nevelésnek

A világ legegészségesebb dolga a születésnap. Minél több van belőle egy embernek, annál tovább él.

Azért hajtunk, hogy öregségünkre legyen miből visszaállítani az egészségünket, ami ebben ment tönkre.

A róka és a holló meséje arról

szól, hogy a húsevő róka és a rovarevő holló veszekszik egy tejterméken, amit mind a ketten utálnak.

Olyan jó volt látni, mikor a főnököm kigördült a harmadik új BMW-jével. Tudom, hogy milyen keményen megdolgoztam érte!

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát.

Az Ön öröksége is hozzájárulhat e célhoz.

Keren Hayesod - United Israel Appeal,
a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
E-mail: legacy@kh-ua.org.il
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-7154136

SPÁNN GÁBOR

Napló

Állandó olvasóim már megszokhatták, hogy rendes évi „szabadságvesztésem” 10 esztendeje Törökországban töltjük a feleségemmel. Hűséges típus vagyok (egysek szerint begyepesedett), mindig ugyanaz az övem, a tengerparti helyen, azonos szállodában, sőt, ha lehet, az ismert szobában élvezzük egy hetet. Nem mondom, ez az igazi paradicsom egy pesti zsidó számára. A visszatérő témát nem mentegetendő, de megemlítem, hogy történelmünk egyik nagy alakja, Thököly Imre fejedelem életének utolsó szakaszát migránként Törökországban töltötte, és erről naplót is vezetett. Tekintve, hogy én egy utcára lakom a róla elnevezett és migránsok által manapság nagyon kedvelt főútvonalról, veszem a bátorságot és most megosztom Önökkel intim törökországi naplómat.

Vasárnap (indulás napja)

A Liszt Ferenc Repülőtér (leánynevének Férihegyen) majdnem 80 éves koromra sztriptíz kellett bemutatnom ahhoz, hogy elutazhassak. Az már csak hab a tortán, hogy négy helyen kellett kicsit elnyomni az övem, kibújni a cipőmből, és még a zsebemben tárolt, alufóliába csomagolt gyógyszerem okozta csipogás nyomán is csőre töltöttem a biztonságiakat. A chartergép természetesen fél óra késéssel indult, de ez még az európai normákba is belefér, és én már annak örültem, hogy ruhában izzadhatok a légkondimentes tranzitban, ahol egy pohár ásványvizet 800 forintért lehetett volna kapni. Feleségem annyit mondott, boldogan megveszi nekem, ha kiszáradás fenyeget, mire én azt feleltem: akkor iszom itt vizet, ha azt majd Mózes a botjával fakasztja. Antalya repülőtérén a törökök sokkal lazábban kezeltek bennünket (ld. még Erdogan–Orbán barátság). Már azt hittem, hogy a ránk váró egyórás transzferrel még elérek valamit a déli hamikából, de ezt keresztülhúztam az a magyar tulajdonság, hogy mi nemcsak irtóznak a helyváltoztatásoktól, de idegen környezetben ki sem ismerjük magunkat. Több mint egy órát várakoztunk a kb. 50 fokos, álló buszban egy magyar trióra, akik nyelvtudás híján fölszálltak valami Kurdisztánba induló vadidegen transzferjára. Mivel a nagy hírű nemzetközi német utazási iroda nem delegálta magát a buszra, így a kizárólag törökül beszélő sofőr a Keleti pályaudvar hangosbemondójához hasonló módon ötször olvasta fel várható utasai névsorát. Ebből természetesen ötször hiányzott az elhíresült hármas. Végül megérkeztünk nagyon kedvelt ötszintes szállodánkba, ahol bánatomban azonnal megrendeltem karszalagom birtokában a koktélomat, a gyantás csak az lett, hogy a kedvencemre azt felelték, az már nincs az itallapon, kérjek bármilyen vodkát alapút...

Hétfő–kedd–szerda–csütörtök

Már az első napon kiderült, hogy a kb. 2000 ágyas szállodakomplexum vendégeinek 80%-át oroszok teszik ki. Nincs ezzel semmi bajom, elvégre én több száz embernek is képes vagyok elmondani hibátlanul oroszul Tatjana levelét Anyeginhez, és ez már elég egy barátság megpecsételéséhez, bár megdöbbenve nyugtáztam, hogy az orosz vendégek zöme tőlem és először hall Puskinnról...

Hangsúlyozom, hogy nincs kifogásom orosz üdülőtársak ellen, csak az a baj, hogy ők úgy érezték, hogy pl. Szocsiban vannak. Ez azt jelenti, hogy éjjel 1-kor még szobánk ablaka alatt üvöltve énekeltek a Nyírfácska dalait, és versenyt indítottak, hogy ki tud több gránátalmát levérni üres vodkásüveggel. Gyermekük karonülőtől 10 évesig a rideg gyerek-tartás jegyében úgy érezték, övék a szálloda, és üvöltve rohagáltak pl. az étkezőben. Megpróbálták kirúgni a székem alól, de most először használtam a túlsúlyomat. Türelmemet pusztán akkor vesztettem el, amikor leejtve szalvétámat, lehajoltam, és ezalatt egy kb. 6 éves Szerjözsa szó nélkül elvette a tányéromról a csokoládétortát, amit jóízűen megéve. Végigfutott rajtam a gondolat: nem nagy ár ez a felszabadításért...

Még egy orosz élmény.
A hallban lévő bárnál ültem az ebéd utáni feketémnél, amikor fölült mellém egy frissen érkezett orosz vendég. Rendelt két vodkát és két üveg sört, majd benyúlt a zsebébe, és elővett egy ún. szütyőt. A gyengébbek kedvéért: ez egy zsákvászon dohányzacskó, a tetejébe spárga befűzve, amit masnira kötve lehet zárni. Ezt kinyitotta, és odafordult a pultoshoz: Szkolko rublej? A törökök általában minden nyelven beszélnek valamit, de attól, hogy egy all inclusive szállodában egy karszalagos vendég fizetni akar az italért, és ráadásul rubelben, attól még ők is az ajúlás szélén tártorogtak. Hibás orosztudásommal megmagyaráztam a fiatal embernek, hogy a kezén lévő kék karszalaggal amíg itt tartózkodik, minden étel és ital ingyen van. Könnybe lábadt a szemem, kezét nyújtott, és ennyit mondott: Ja Grisa! És megpróbált szájon csókolni! Csak a hal- és hagymaszag jutottunk el, a csókot kivédtem.

Péntek

A sábeszt természetesen egy zsidó a körülményekhez képest köszönti. Kimentem az erkélyünkre a szidurommal, és belefogtam, nagyjából abban az időben, mint Pesten hittestvéreim a zsinagógámban, a szombat-köszöntő imába. Mivel ez ott egybeesett a vacsoraidő kezdetével, a szomszéd erkélyeken (kb. 30 centire a miénktől) sorban jöttek ki törülközőt tergetni. A döbbenet mindenki arcára kiült, meglátva engem kipával a fejemen és kezemben egy könyvvel, és láttam, hogy találgatják, ki lehetek és honnan. Úgyhogy megszokott imámhoz csatlakozott még egy: ne legyen a vendégek között az Iszlám Állam egyetlen delegáltja sem!

Szombat

Az Atyák Könyvének esedékes utolsó két szakaszának elolvasása ugyanígy történt.

Vasárnap

A hazautazás szintén nem volt csontnélküli. A jelzett időre a transzferbuszunk nem jelent meg, és egy óra után türelmünket vesztve felhívtuk a nagy nevű utazási iroda helyi képviselőjét, aki közölte, tud róla, hogy 1,5 órás késéssel jön, legyünk türellemmel és üljünk nyugodtan.

A repülőtér a kapitány bementa bizonyos magasság elérése után, hogy most pedig jön a repülős cég étkezési szerveze. Valamennyi utas kap egy darab szendvicset és egy pohár szénsavmentes vizet. Mindehhez több nyelven jó étvágyat is kívánt. Később jöttem rá, hogy a szendvics szájpaddásunkról való eltávolítása betöltötte a teljes repülési időt, így nem értünk rá a turbulenciától megijedni. Végül szerencsésen hazaértünk, és bár Grisa csókját sikerült elhárítanom, otthon nagy örömmel fellélegezve csókolunk meg a mezűzét.

Összenéztem az asszonnal, és azt mondtam: legközelebb Törökországba akkor utazunk, ha a zászlójukban levő 5 ágú fehér csillagot felcserélik 6 ágú kékére...